

Faunabeheerplan Winterganzen Fryslân 2023

Stichting Faunabeheereenheid Fryslân

't Hou 8

8404 GH Langezwaag

info@faunabeheereenheid.frl

1 november 2022

Inhoud

1	Inleiding	5
	Begrippenlijst.....	7
2	Doelen en afbakening.....	9
2.1	Doelen	9
2.1.1	Effectief gebruik maken van de vrijstelling	9
2.1.2	Uitvoering beleid	9
2.2	Bewaken gevolgen populaties.....	10
2.3	Integrale en planmatige aanpak.....	10
2.4	Afbakening.....	11
2.4.1	Soorten: grauwe gans, kolgans en brandgans.....	11
2.4.2	Gebied	11
2.4.3	Perioden	11
2.4.4	Belang en handelingen	12
3	Schadehistorie en getroffen maatregelen	13
3.1	Schadehistorie	13
3.2	Getroffen maatregelen.....	15
3.3	Weren of verjagen.....	16
3.4	Verjaging met ondersteunend afschot.....	16
3.5	Effectiviteit preventieve maatregelen (weren of verjagen)	17
3.6	Effectiviteit verjaging met ondersteunend afschot.....	18
3.7	Effectiviteit opvang in foerageergebieden	18
4	Evaluaties.....	19
4.1	Beleids evaluatie 2017	19
4.2	Evaluatie 2019	20
4.3	Evaluatie 2021	21
5	Aanpak en maatregelen planperiode.....	22
5.1	Te verwachten resultaat planperiode	22
5.2	Schadeontwikkeling als niet tot schadebestrijding wordt overgegaan	23
5.3	Beheren en bewaren rust- en foerageermogelijkheden Natura 2000-gebieden (pull)	24
5.4	Instellen en instandhouding (provinciale) foerageergebieden (Pull).....	25
5.5	Verjaging en weren van percelen met kwetsbare gewassen (Push).....	27
5.6	Verjaging met ondersteunend afschot (push).....	28
5.7	Monitoren effecten op staat van instandhouding	34
5.8	Zorgvuldig handelen	35

5.9	Registratie en rapportage.....	37
6	Planmatige aanpak verjagingsmaatregelen	39
6.1	Algemeen.....	39
6.2	Verplichtingen/voorwaarden Grondgebruikers en uitvoerders	41
6.2.1	Verordening Wet natuurbescherming Fryslân 2017 (voorwaarden vrijstelling)	41
6.2.2	Gebruik maken vrijstelling op grond van Faunabeheerplan (Voorwaarden Planmatige aanpak) 43	
6.3	Maatregelen Faunabeheereenheid Fryslân	43
6.4	Beleidsregel Wet natuurbescherming Fryslân (tegemoetkoming schade)	44
7	Literatuur.....	46

1 Inleiding

Bij de inwerkingtreding van de Wet natuurbescherming (hierna: Wnb) is door Provinciale Staten van Fryslân (hierna: PS) de Verordening Wet natuurbescherming Fryslân 2017 (hierna: provinciale verordening) vastgesteld. In deze verordening hebben PS een vrijstelling met betrekking tot winterganzen opgenomen op basis van artikel 3.15 lid 3 t/m 7 Wnb. De vrijstelling geldt voor grondgebruikers binnen Fryslân om, ter voorkoming van belangrijke schade aan gewassen, de vogelsoorten kolgans, brandgans en grauwe gans opzettelijk te verstoren en daarbij zo nodig te doden op hun percelen met kwetsbare gewassen, nieuw ingezaaid gras, overjarig gras en doorgezaaid gras, zoals omschreven in artikel 5.6 lid 1 van de provinciale verordening.

Met deze vrijstelling krijgen grondgebruikers de wettelijke mogelijkheid om effectief en flexibel te reageren bij dreigende schade aan gewassen door drie talrijke schadeveroorzakende ganzensoorten. Bij deze vrijstelling hebben PS in acht genomen dat het gaat om soorten die niet in hun voortbestaan worden bedreigd of dat gevaar lopen. Bij het besluit tot vrijstelling hebben PS ook in acht genomen dat de vrijgestelde maatregelen niet kunnen leiden tot verslechtering van de staat van instandhouding. Het voorliggende faunabeheerplan dient ter onderbouwing en uitwerking van de vrijstelling voor winterganzen.

Dit faunabeheerplan is gebaseerd op het huidige beleid van de Provincie Fryslân zoals verwoord in de beleidsnotitie 'Gans in Balans' en de uitvoeringsnotitie 'De Fryske Guozzenoanpak'. De uitvoering van het ganzenbeheer is vastgelegd in het huidige Faunabeheerplan Winterganzen 2018-2020. De looptijd van dit faunabeheerplan is in 2020 met twee jaar verlengd tot 1 januari 2023. De Verordening Wet natuurbescherming Fryslân 2017 staat het nogmaals verlengen niet toe. Omdat het ganzenbeheer in geen geval tot stilstand mag komen is het noodzakelijk een nieuw FBP vast te stellen.

In 2021 is begonnen met de evaluatie van de Fryske Guozzenoanpak en heeft Provinciale Staten een startnotitie voor nieuw ganzenbeleid vastgesteld. De provincie werkt op dit moment aan de uitwerking hiervan in nieuw ganzenbeleid en een nieuwe uitvoeringsnota. Verwacht wordt dat in 2023 het nieuwe beleid en de nieuwe uitvoeringsnota kunnen worden vastgesteld. Mogelijk wordt dan ook de vrijstelling in de Verordening aangepast. Pas daarna kan door de FBE een nieuw faunabeheerplan ganzen, dat gebaseerd is op dit nieuwe beleid en ter invulling van de eventueel aangepaste vrijstelling, worden vastgesteld.

Dit betekent dat er vanaf 1 januari 2023 tot het moment van goedkeuren van een nieuw faunabeheerplan ganzen géén geldig faunabeheerplan zou zijn op basis waarvan schade door ganzen kan worden bestreden. Het voorliggende Faunabeheerplan Winterganzen dient om deze lacune op te vullen en de bestrijding van ganzenschade conform het huidige beleid mogelijk te maken tot 1 januari 2024.

Dit betekent dat het voorliggende faunabeheerplan:

- 1 Gebaseerd is op het huidige beleid van de Provincie Fryslân (Gans in Balans en Fryske guozzenoanpak 2017-2020, verlengd tot en met 2023); er wordt dus nog op geen enkele manier vooruit gelopen op het nieuwe ganzenbeleid en op de zaken die hieromtrent in de daarvoor ingestelde regiegroep (kunnen) worden besproken.

- 2 Met betrekking tot de onderbouwing uitsluitend is aangevuld met beheergegevens over de periode ná 2018, en de (kleine) wijzigingen in beheer die na 2018 op basis van evaluaties zijn doorgevoerd.
- 3 Het karakter heeft van een update van het vigerende faunabeheerplan om de bestaande wijze van de bestrijding van ganzenschade doorgang te kunnen laten vinden.
- 4 Vervalt zodra na de vaststelling van een nieuw ganzenbeleid en eventueel gewijzigde vrijstelling een daarop gebaseerd faunabeheerplan door Gedeputeerde Staten is goedgekeurd.
- 5 Een maximale looptijd heeft tot 1 januari 2024.

De grondgebruikers zijn verantwoordelijk voor bestrijding van schade door in het wild levende dieren op hun percelen. De rol van de Faunabeheereenheid is hierin dat zij de grondgebruikers ondersteunt, met name door het opstellen van faunabeheerplannen. Dit Faunabeheerplan heeft dan ook primair als doel om de grondgebruikers, binnen de wettelijke en beleidsmatige kaders, ruimte te bieden de noodzakelijke handelingen uit te voeren om belangrijke schade aan gewassen te voorkomen. Een faunabeheerplan is noodzakelijk om de vrijstelling te kunnen gebruiken (artikel 3.12 eerste lid Wet natuurbescherming).

Leeswijzer

Dit Faunabeheerplan bestaat uit zes hoofdstukken. Aan dit Faunabeheerplan is een apart bijlagendocument gevoegd, bestaande uit vijf bijlagen. In het tweede hoofdstuk vindt u de doelen die met dit Faunabeheerplan worden nagestreefd. Ook wordt in dat hoofdstuk de reikwijdte van het plan beschreven. Het plan heeft alleen betrekking op schadebestrijding op drie ganzensoorten in de winterperiode. Hoofdstuk 3 gaat kort in op de schadehistorie van ganzen in Fryslân. Voor de leesbaarheid is ervoor gekozen om in hoofdstuk 3 een beknopte weergave op te nemen. De uitgebreide analyse en beschrijving is opgenomen in bijlage 4. In hoofdstuk 4 worden de uitgevoerde evaluaties besproken. Vervolgens wordt in hoofdstuk 5 inzicht gegeven in de, voor de komende jaren, te nemen maatregelen om schade te voorkomen en een doorkijk gegeven van de verwachte schadeontwikkeling in de komende planperiode. Op basis daarvan wordt in hoofdstuk 6 daadwerkelijk aangegeven op welke manier (planmatig) de maatregelen moeten worden vormgegeven en wie wat doet.

In de bijlagen vindt u vervolgens een aantal uitgebreide beschrijvingen en verhandelingen die dienen ter ondersteuning van het Faunabeheerplan. In bijlage 1 vindt u de beschrijving van het wettelijk en beleidsmatig kader rond de schadebestrijding van winterganzen in Fryslân. In bijlage 2 een uitgebreide beschrijving van de aantalsontwikkelingen en verspreiding van grauwe ganzen, kolganzen en brandganzen in de winterperiode in Fryslân. Bijlage 3 bevat een korte beschrijving van het werkgebied van de Faunabeheereenheid Fryslân. Bijlage 4 bevat een uitgebreide beschrijving van de schadeontwikkeling in de afgelopen jaren en een beschrijving van (de effectiviteit) van de in de voorgaande jaren uitgevoerde handelingen en maatregelen. Vervolgens vindt u in bijlage 5 een overzicht van de gemaakte maatwerkafspraken om te voorkomen dat de overwinterende ganzen op belangrijke slaappleatsen worden verstoord.

Begrippenlijst

Belangrijke slaappleats	slaappleats waar geregeld meer dan 1.000 winterganzen overnachten.
Landschapsschaal	schaal waarop maatregelen moeten worden toegepast om de beoogde doelstellingen van het Friese ganzenbeleid te behalen. Het combineren van afschrikken in delen van het landschap en het creëren van toevluchtsoorden elders maakt beide maatregelen effectiever vanwege het synergetische effect van zowel 'duwen als trekken'.
Maatwerkafspraken	afspraken tussen betreffende grondgebruiker, zijn jager en de betrokken TBO's over plaats, tijdstip, frequentie van afschot van winterganzen, begrenzing van foerageergebieden en evt. lokale gedragsregels. De gemaakte afspraken zijn per gebied schriftelijk vastgelegd.
Maximale afschot	Een maximaal toegestaan aantal ganzen dat jaarlijks gedood mag worden bij aan verjaging ondersteunend afschot (berekend vanaf 1 oktober) dat jaarlijks in september wordt vastgesteld (door GS);
Ondersteunend afschot	het doden van dieren ter verjaging van deze dieren uit een gebied of van percelen waar ze schade veroorzaken, dreigen te veroorzaken, of hebben veroorzaakt, waarbij gebleken is dat andere verjagingsmethoden niet het gewenste effect hebben gesorteerd.
(Provinciale) verordening	Verordening Wet natuurbescherming Fryslân 2017
Pull-strategy	maatregelen om ganzen aan te trekken door het creëren en in stand houden van gebieden die voor ganzen aantrekkelijk en veilig zijn om te rusten en te foerageren.
Push-strategy	maatregelen om ganzen te doen wegtrekken uit gebieden waar schade of overlast moet worden voorkomen.
Verjaagteam	pool van mensen die de grondgebruikers kunnen ondersteunen bij het verjagen van ganzen. In een verjaagteam kunnen mensen zitten met een jachtakte, maar ook mensen die geen afschot mogen plegen (dus anderen dan jagers).
Waarschuwingsgrens	70% van het maximale afschot.
Winterganzen	(trekganzen) zijn in principe alleen in de wintermaanden in Nederland aanwezig. In de broedtijd verblijven zij elders in Europa, met name in het noorden. Deze ganzen zijn vooral bij aankomst in Nederland en Fryslân te herkennen door hun gedrag en hogere neiging om snel bij verstoring weg te vluchten. In deze periode

zoeken de vogels vooral naar de gebiedsdelen waar ze zich veilig voelen en zullen dan ook sneller geneigd zijn om bij vroege verstoring te 'verhuizen' naar rustige gebieden (Natura 2000-gebieden en/of aangewezen foerageergebieden).

Winterperiode

Voor vrijstelling grauwe gans en kolgans van 1 november tot 1 april; voor brandgans van 1 november tot 1 juni.

Zomerganzen

(standganzen) zijn jaarrond verblijvende ganzen, welke onder ontheffing kunnen worden bestreden. Hierop is de vrijstelling in de provinciale verordening niet van toepassing. Deze ganzen zijn in principe het hele jaar op en rond de broedplaats aanwezig; deze vogels brengen hun hele jaarcyclus hier door.

2 Doelen en afbakening

In dit hoofdstuk worden de doelen van het plan uitgewerkt. Ofwel, wat wil de Faunabeheereenheid met dit Faunabeheerplan winterganzen bereiken.

Zie bijlage 1 voor de eisen die de Wet natuurbescherming en de provinciale verordening stellen aan een faunabeheerplan en op welke manier de Faunabeheereenheid Fryslân deze heeft vertaald naar dit plan.

2.1 Doelen

2.1.1 Effectief gebruik maken van de vrijstelling

Dit faunabeheerplan heeft als belangrijkste doelstelling dat grondgebruikers binnen de provincie Fryslân voldoende gebruik kunnen maken van de in de Verordening Wet natuurbescherming Fryslân 2017 opgenomen vrijstelling gericht op winterganzen. Dit plan bevat een nauwkeurig beschrijving van de handelingen en maatregelen die vallen onder de vrijstelling. Het gaat om handelingen die grondgebruikers kunnen uitvoeren om dreigende (belangrijke) schade aan gewassen te voorkomen (zie hoofdstuk 5, paragraaf 5.2.3 en 5.2.4). In de praktijk voeren grondgebruikers een groot deel van de handelingen niet zelf uit, maar laten ze dit aan bepaalde uitvoerders over.

Faciliteren dat grondgebruikers of hun uitvoerders effectief kunnen optreden bij dreigende schade aan gewassen. Het faunabeheerplan vormt de basis voor de uitvoering van een vrijstelling voor schadebestrijding. In bijlage 1 is beschreven wat de relatie is tussen dit Faunabeheerplan en de door PS bij verordening verleende vrijstelling voor winterganzen.

Alleen als de handelingen zijn beschreven in dit Faunabeheerplan kunnen grondgebruikers gebruik maken van de mogelijkheden om schade aan gewassen, als gevolg van vraat door winterganzen, te voorkomen. Dit binnen de kaders van de Wet natuurbescherming en de voorwaarden die PS hebben gesteld aan een faunabeheerplan (artikelen 3.4 en 3.5 van de provinciale verordening).

2.1.2 Uitvoering beleid

Een van de doelen van dit plan is het mogelijk maken van de uitvoering van het beleid zoals vastgesteld door PS in De Fryske Guozzeoanpak 2017-2020, die PS op 27 februari 2019 hebben verlengd tot en met 2023.

De Provincie Fryslân heeft met De Fryske Guozzeoanpak ingezet op enerzijds bescherming van de winterganzen en anderzijds een (drastische) afname van de ganzenschade. Hoofddoel van de beleidsinzet van De Fryske Guozzeoanpak is om de schade met 5 – 10% per jaar te laten afnemen om daarmee te komen tot een maatschappelijk geaccepteerde schadeomvang.

In Bijlage 1, paragraaf 1.5, wordt verder ingegaan op het provinciale ganzenbeleid. Uit het beleid volgen een aantal concrete doelstellingen. De beleidskeuzes zijn gebaseerd op het bereiken van een balans tussen de bescherming van de internationale populaties winterganzen en de overlast en schade ten gevolge van deze ganzenpopulaties:

- Afname vraatschade door ganzen in de winterperiode en

- Afname schade realiseren door planmatige verjaging van ganzen van schadegevoelige percelen naar speciaal daarvoor aangewezen en ingerichte ganzen(foerageer)gebieden.

2.2 Bewaken gevolgen populaties

Een van de doelen van dit plan is het monitoren van de effecten op de staat van instandhouding. Voor afwijken van het beschermingsregime, zoals het verstrekken van een vrijstelling aan grondgebruikers, geldt namelijk de wettelijke voorwaarde dat hierdoor de staat van instandhouding van de betrokken soort niet verslechtert.

De vrijstelling geldt voor het verrichten van handelingen ter voorkoming van dreigende schade door grauwe gans, kolgans en brandgans. In de toelichting op de hiervoor genoemde Wijziging Guozzen van de provinciale verordening hebben PS ten aanzien van de vrijstelling reeds overwogen dat de genoemde ganzensoorten als bedoeld in artikel 3.15 lid 3 Wnb niet in hun voortbestaan worden bedreigd of dat gevaar lopen. Tevens hebben PS bij het verlenen van de vrijstelling in acht genomen dat de vrijgestelde maatregelen niet kunnen leiden tot verslechtering van de staat van instandhouding.

Ieder jaar stellen GS vast hoeveel brandganzen, grauwe ganzen en kolganzen maximaal gedood mogen worden. Aan de FBE is de taak toebedeeld om het afschot met inachtneming van deze quota te bewaken en tijdig GS te informeren wanneer een zogenoemde waarschuwingsgrens van 70% van de quota wordt bereikt. GS zullen vervolgens bepalen of meer afschot nog verantwoord is of niet. Hiermee is geborgd dat de maximaal te doden aantallen ganzen niet worden overschreden, waarmee de gunstige staat van instandhouding van de betreffende ganzensoorten is gewaarborgd.

2.3 Integrale en planmatige aanpak

Dit Faunabeheerplan voorziet in een geïntegreerde uitwerking van de hiervoor beschreven drie doelstellingen. Er is in het plan en bijlagen een beschrijving opgenomen van de drie ganzensoorten en ook hun voorkomen en verspreiding binnen de provincie. Daarnaast wordt aangegeven op welke wijze bewaakt wordt dat de uitvoeringshandelingen, waarvoor de vrijstelling geldt, niet kunnen leiden tot een aantasting van de gunstige staat van instandhouding van de soorten.

Verder wordt in het plan een uitwerking gegeven van de handelingen welke noodzakelijk zijn, in het belang van de grondgebruiker, om belangrijke schade aan gewassen te voorkomen. Hierbij wordt rekening gehouden met de doelstellingen die GS in het ganzenbeleid hebben opgenomen om de schade aan gewassen terug te brengen en gelijktijdig de grondgebruiker in staat te stellen maatregelen te nemen om schade aan gewassen te voorkomen.

Daarnaast wordt in het plan een beschrijving opgenomen welke handelingen en inzet van middelen, methoden of maatregelen kunnen of zelfs moeten worden toegepast, waarbij ook wordt aangegeven waarom geen andere bevredigende oplossingen voorhanden zijn en de effectiviteit van de handelingen wordt beschreven. Dit is gebaseerd op wat binnen de kaders van de Wet natuurbescherming mogelijk is en op wat toegepast kan worden binnen de voorwaarden voor de vrijstelling zoals opgenomen in de provinciale verordening. Uiteraard wordt rekening gehouden met de in het provinciale beleid opgenomen voorwaarden die tot doel hebben de gunstige staat van instandhouding van de drie ganzensoorten niet in het geding te laten komen.

Tevens wordt in het plan rekening gehouden met de eisen die aan het Faunabeheerplan zijn gesteld in artikel 3.4 en 3.5 van de provinciale verordening. Daarbij geldt dat de vrijstelling is verleend op grond van het in artikel 3.3 lid 4 Wnb opgenomen belang ‘ter voorkoming van belangrijke schade aan gewassen, vee, bossen, visserij of wateren’ en dat de vrijstelling is verleend aan de grondgebruikers.

Tot slot wordt beschreven op welke wijze wordt voldaan aan de registratie en monitoringsverplichtingen en ook aan de in artikel 5.6 lid 1.2 van de provinciale verordening opgenomen ‘registratie en meldplicht waarschuwingsgrens’.

2.4 Afbakening

2.4.1 Soorten: grauwe gans, kolgans en brandgans

Dit Faunabeheerplan heeft betrekking op de vrijstelling zoals opgenomen in artikel 5.6 van de provinciale verordening. Deze vrijstelling geldt voor opzettelijk verstoren, inclusief aan verjaging ondersteunend afschot, van grauwe ganzen, kolganzen en brandganzen in de winterperiode. Beheer van koppelvormende ganzen en nestbehandeling zijn geen onderdeel van dit plan, ook al gebeurt dit ten dele in de winterperiode. Voor grauwe gans en kolgans is de winterperiode beleidsmatig bepaald als het tijdvak van 1 november tot en met 31 maart. Voor de brandgans wordt een langere periode beschouwd als winterperiode, namelijk van 1 november tot en met 31 mei. Dit omdat de brandgans pas laat naar de broedgebieden vertrekt.

2.4.2 Gebied

Dit plan heeft betrekking op het werkgebied van de Faunabeheereenheid Fryslân. Gebruik van de vrijstelling is mogelijk binnen de gehele provincie, maar niet in ganzenfoerageergebieden en het Nationaal Natuurnetwerk.¹ Uit de schadehistorie blijkt dat in de gehele provincie Fryslân een concrete dreiging van belangrijke schade aan gewassen bestaat. Daarnaast is de inzet van meerdere maatregelen en middelen tegelijkertijd, in onderlinge samenhang én op provinciaal niveau (landschapsschaal) nodig om effectief te zijn.²

Zoals uit dit plan blijkt is een planmatige aanpak van de schadeproblematiek noodzakelijk. Omdat met de maatregelen wordt ingezet op het ‘gericht sturen’ van de ganzen naar ganzenfoerageergebieden dient daarbij ook provincie breed uitvoering te worden gegeven aan deze planmatige aanpak (zie paragraaf 5.2).

Voor de beschrijving en kaart van het werkgebied van de FBE³ wordt verwezen naar bijlage 3.

2.4.3 Perioden

Dit Faunabeheerplan Winterganzen 2023 vervangt het Faunabeheerplan Winterganzen 2018 – 2020, zoals verlengd tot 1 januari 2023.

¹ Noot: Natura 2000-gebieden zijn onderdeel van het Nationaal Natuurnetwerk.

² Zie bijvoorbeeld ABRvS 4 juli 2018, zaaknummer 201701075/1/A3, rechtsoverweging 10 e.v.

³ Conform artikel 3.4 lid 1 onderdelen a en b Verordening Wet natuurbescherming Fryslân 2017

Dit Faunabeheerplan heeft betrekking op grauwe ganzen, kolganzen en brandganzen die op grond van hun natuurlijk trekgedrag in de winterperiode in Fryslân verblijven en in het voorjaar weer naar hun broedgebieden in Noord-Europa of Siberië wegtrekken. In het kader van Natura 2000 is een trekvogel als volgt gedefinieerd: de gehele populatie of een geografisch afzonderlijk deel van de populatie van een soort of ondersoort, waarvan een significant deel volgens een cyclisch patroon en voorspelbaar een of meer nationale grenzen passeert.⁴ Deze definitie houdt in dat de vrijstelling (en daarmee dit Faunabeheerplan) enkel geldt voor de perioden dat een significant deel van de trekkende populaties brandganzen, kolganzen en grauwe ganzen in de winterperiode in Fryslân verblijft. In De Fryske Guozzeoanpak is deze periode als volgt nader gedefinieerd:

- De vrijstelling voor grauwe gans en kolgans geldt voor de periode van 1 november tot 1 april;
- De vrijstelling voor de brandgans geldt voor de periode van 1 november tot 1 juni.

2.4.4 Belang en handelingen

Dit Faunabeheerplan heeft betrekking op de handelingen die een grondgebruiker op grond van de provinciale vrijstelling kan uitvoeren om belangrijke schade aan zijn gewassen te voorkomen. Het betreft een vrijstelling voor het belang zoals geformuleerd in artikel 3.3 lid 4 onder b 3° Wnb 'ter voorkoming van belangrijke schade aan gewassen'.

De vrijstelling geldt voor zover de grondgebruiker deze handelingen kan uitvoeren binnen de voorschriften en beperkingen als opgenomen in artikel 5.6 van de provinciale verordening. Binnen deze kaders kan de vrijstelling door de grondgebruiker worden uitgevoerd zonder dat hiermee een overtreding plaatsvindt van de verboden als bedoeld in artikel 3.1 lid 1, 2 en 4 Wnb.

Omdat er ook samenhang is met andere maatregelen, zoals het aanwijzen van foerageergebieden, worden ook die maatregelen in hoofdstuk 5 beschreven.

⁴ <https://www.natura2000.nl/meer-informatie/begrippen>

3 Schadehistorie en getroffen maatregelen

Voor een uitgebreide beschrijving van de schadehistorie en getroffen maatregelen in het verleden wordt verwezen naar Bijlage 4 bij dit Faunabeheerplan. In dit hoofdstuk wordt een verkorte en samengevatte versie weergegeven.

3.1 Schadehistorie

Artikel 3.5 lid 1 onderdeel b van de provinciale verordening vraagt per diersoort en gewas een beschrijving van de aard en omvang van de getaxeerde schade in de vijf jaren voorafgaand aan de periode waarop het faunabeheerplan betrekking heeft, onderverdeeld naar de verschillende wildbeheereenheden. De informatie over de schadeontwikkeling is afkomstig uit het registratiesysteem MijnFaunazaken van BIJ12.

Omvang schade in euro's

In tabel B4.1 (in bijlage 4) zijn de getaxeerde schadebedragen vermeld voor de tegemoetkomingaanvragen die in de vermelde maanden vanaf het seizoen 2014-2015 zijn binnengekomen. De schade is in de afgelopen jaren aanzienlijk toegenomen. Deze toename van schade wordt veroorzaakt door de brandgans en de grauwe gans. De schade door kolgans neemt af.

Gewas

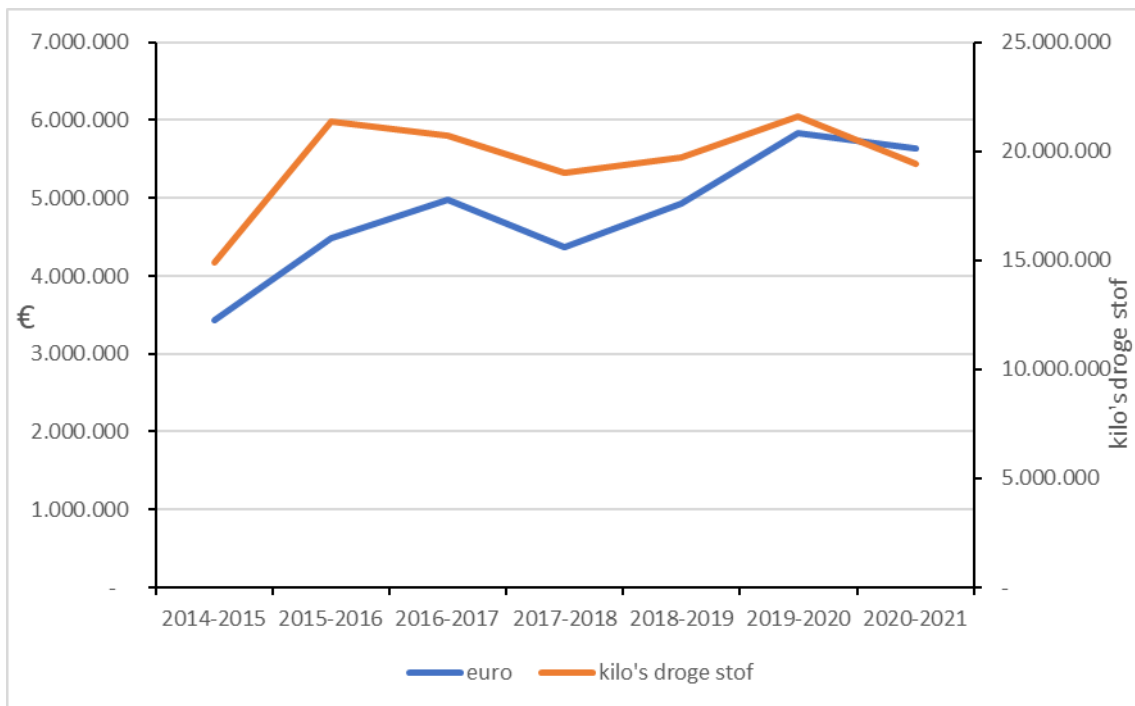
Wanneer onderscheid wordt gemaakt naar gewas dan blijkt vrijwel alle ganzenschade op te treden aan blijvend grasland. De schade aan nieuw ingezaaid grasland, wintergraan en overige gewassen is daarmee vergeleken beperkt van omvang (tabel B4.2).

Omvang schade in droge stof in voorjaarsnede

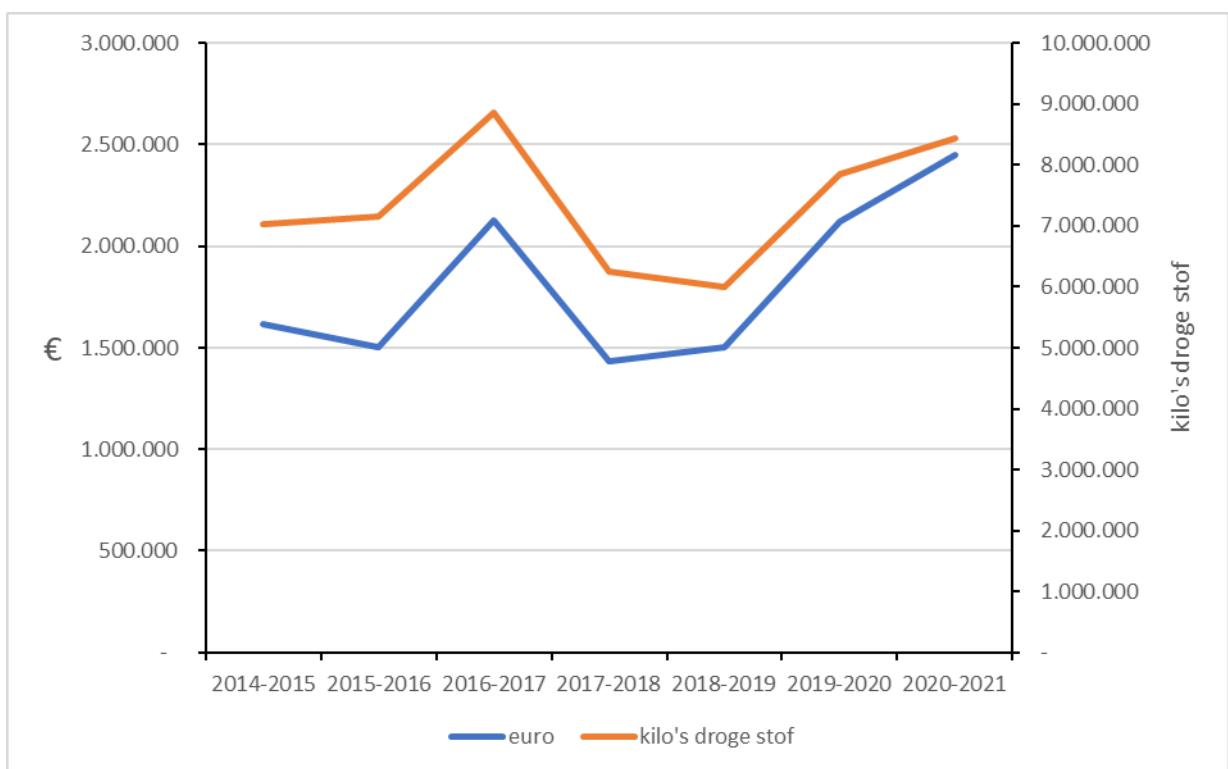
De Evaluatie 2017 van De Fryske Guozzeoanpak 2014 – 2020 bevat een nadere analyse van de schadeontwikkeling. De schadeoppervlakte was toen niet toegenomen, maar het getaxeerde schadebedrag wel. De toename kan voor een deel verklaard worden uit een stijging van de drogestofprijs van vers gras. Jaarlijks bepaalt BIJ12 deze prijs, als basis voor tegemoetkomingen voor schade. De stijging van de drogestofprijs is ook na 2017 verder doorgegaan.⁵

Verreweg de meeste getaxeerde schade treedt op in de voorjaarsnede van gras (figuur B4.1). Aangezien BIJ12 de tegemoetkoming per hoeveelheid gras baseert op prijzen voor kilo's droge stof apart per snede kan de schade aan de voorjaarsnede worden uitgedrukt in hoeveelheden droge stof. Terwijl bij de brandgans de schade in euro's stijgt, is de schade in droge stof sinds het schadejaar 2016 niet toegenomen (figuur 1). Dat geldt tot op zekere hoogte ook voor de grauwe gans (figuur 2). Zoals te verwachten is de afname van de schade door kolgans uitgedrukt in droge stof sterker dan in euro's (figuur 3).

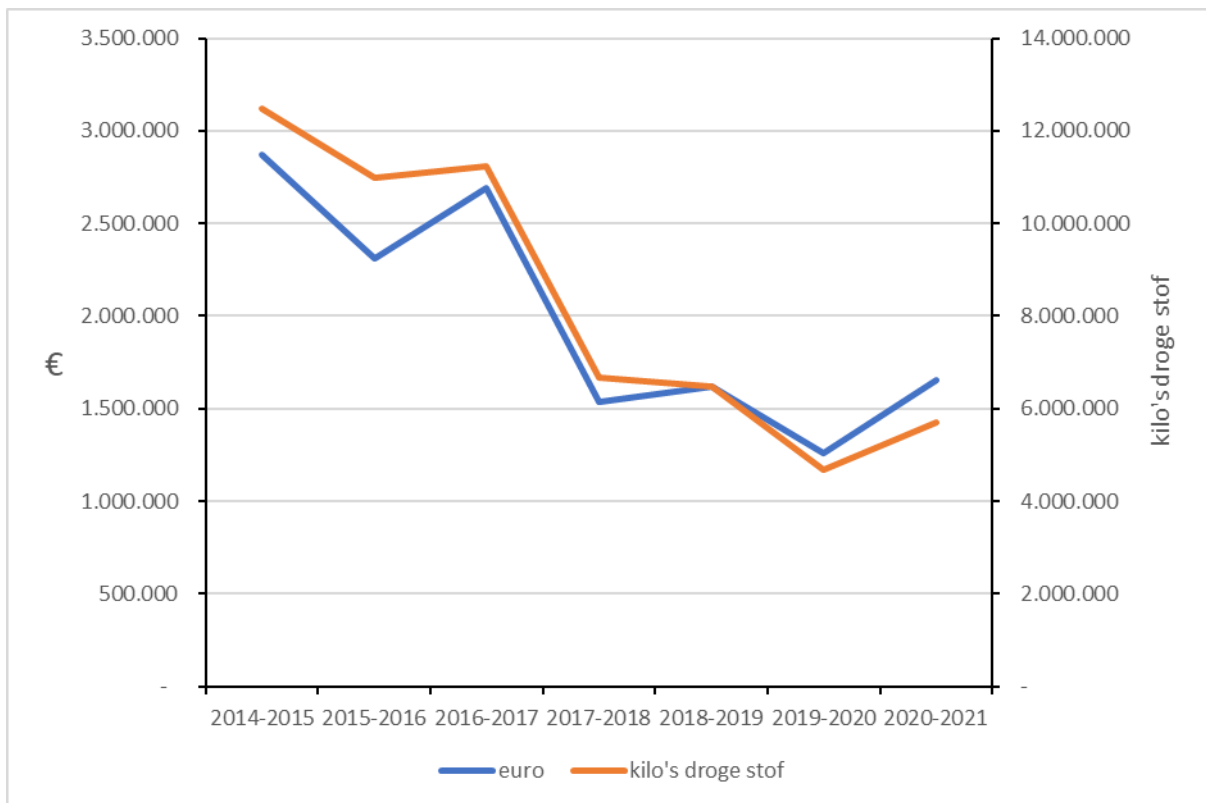
⁵ <https://www.bij12.nl/onderwerpen/faunazaken/tegemoetkoming-aanvragen/taxaties/gewasprijzen/>

Figuur 1. Trend van getaxeerde schade aan voorjaarsnede veroorzaakt door brandgans (€ en droge stof) (bron: BIJ12)

Figuur 2. Trend van getaxeerde schade aan voorjaarsnede veroorzaakt door grauwe gans (€ en droge stof) (bron: BIJ12)

Figuur 3. Trend van getaxeerde schade aan voorjaarsnede veroorzaakt door kolgans (€ en droge stof) (bron: BIJ12)

Wildbeheereenheden

Een overzicht van de geografische spreiding van getaxeerde schade op basis van de werkgebieden van wildbeheereenheden is gegeven voor brandgans in tabel B4.3, voor grauwe gans in tabel B4.4 en voor kolgans in tabel B4.5 (in bijlage 4). Hieruit blijkt, in combinatie met de figuren B4.2, B4.3 en B4.4 (in bijlage 4), dat er binnen de gehele provincie een grote spreiding is in de omvang van de schade.

Foerageergebieden

De Fryske Guozzeoanpak is er op gericht om ganzen te verjagen naar daarvoor aangewezen foerageergebieden. Daarom is naast de absolute hoogte van de getaxeerde schade ook van belang of deze binnen of buiten ingestelde foerageergebieden optreedt. In tabel B4.6 van bijlage 4 zijn de getaxeerde schadebedragen vermeld voor percelen binnen en buiten de foerageergebieden. Uit die tabel blijkt dat sinds het schadejaar 2014-2015 de schade door alle ganzen samen voor 67 tot 74 % optreedt binnen de aangewezen foerageergebieden. Opvallend is dat de brandgans zich het best laat sturen naar de foerageergebieden (73% - 83%) en grauwe gans en kolgans veel minder (50% - 71%). Op deze uitkomsten wordt nader ingegaan in paragraaf 3.7 Effectiviteit opvang in foerageergebieden.

3.2 Getroffen maatregelen

Volgens artikel 3.5 van de provinciale verordening dient in een faunabeheerplan het volgende te zijn opgenomen: 'een beschrijving van de handelingen die in de vijf jaren voorafgaand aan de periode waarop het faunabeheerplan betrekking heeft zijn verricht om schade te voorkomen of te beperken, waaronder het naar soort onderscheiden aantal gedode dieren'. Verder bevat het faunabeheerplan:

‘een beschrijving van het effect van de in het vorige lid bedoelde uitgevoerde handelingen, voor zover kwantitatieve gegevens beschikbaar zijn’.

Deze beschrijvingen (zie paragraaf 4.2 in bijlage 4) zijn gebaseerd op gegevens uit het FaunaSchade Registratie Systeem (SRS) en het Fauna Registratie Systeem (FRS) die beide in beheer zijn bij de Faunabeheereenheid. Deze twee onderling gekoppelde systemen zijn ingevoerd in oktober 2013, waardoor er volledige en vergelijkbare cijfers beschikbaar zijn vanaf het seizoen 2013-2014.

3.3 Weren of verjagen

Bij het voorkomen van schade aan gewassen door winterganzen gaat het er primair om dat de grondgebruiker maatregelen neemt om ganzen van een kwetsbaar perceel te weren of, als dat niet mogelijk is, deze te verjagen van schadepercelen en de ganzen zo mogelijk naar foerageergebieden te sturen.

Bij kwetsbare gewassen mag volgens artikel 5.6 van de provinciale verordening door de grondgebruiker slechts gebruik worden gemaakt van de vrijstelling na het gelijktijdig (aantoonbaar) toepassen van tenminste een akoestisch en een visueel verjaagmiddel. Op grasland is dit niet aan de orde, omdat het grootste deel van de provincie uit grasland bestaat en dit praktisch niet uitvoerbaar is gebleken. Tot en met 2017 vond in de maanden maart t/m mei verjaging met ondersteunend afschot plaats op basis van ontheffingen waarvoor eveneens de inzet van preventieve maatregelen niet was voorgeschreven. Hierdoor zijn in het Fauna Registratie Systeem wel alle (preventieve) maatregelen geregistreerd welke zijn toegepast op percelen met kwetsbare gewassen, maar onvolledig op grasland. Voor zover verjaagacties op grasland wel hebben plaatsgevonden, was er geen noodzaak om deze te registreren omdat er geen consequenties aan waren verbonden met betrekking tot een eventuele tegemoetkoming in schade. Desondanks hebben de grondgebruikers een groot aantal acties met een grote verscheidenheid aan preventieve middelen uitgevoerd ter bestrijding van landbouwschade door ganzen.

3.4 Verjaging met ondersteunend afschot

Afschot kan ondersteunend zijn aan verjaging, maar is in dit faunabeheerplan nooit een doel op zich aangezien dit plan geen populatiebeheer beoogt. Ondersteunend afschot wordt in de provinciale verordening gedefinieerd als: ‘het doden van dieren ter verjaging van deze dieren uit een gebied of van percelen waar ze schade veroorzaken, dreigen te veroorzaken, of hebben veroorzaakt, waarbij gebleken is dat andere verjagingsmethoden niet het gewenste effect hebben gesorteerd’.

Uit de registraties blijkt dat sinds het seizoen 2017-2018 het afschot van winterganzen vrijwel constant is (tabel 2.1). Uit tabel B4.7 (in bijlage 4) blijkt hoeveel acties door jagers zijn uitgevoerd om ganzen, in opdracht van de grondgebruiker, met ondersteunend afschot te verjagen. Door het totaal aantal geschoten brand-, grauwe en kolganzen te delen door het aantal verjagingsacties met ondersteunend afschot kan worden geconstateerd dat over de maanden november t/m mei het gemiddeld per actie aantal geschoten ganzen bij verjaging met ondersteunend afschot tussen de 2,2 en 4,8 ligt (tabel 2.2).

Tabel 2.1. Aantal geschoten winterganzen

		2016-2017	2017-2018	2018-2019	2019-2020	2020-2021
Brandgans	nov-meï	7.003	13.446	10.716	13.800	13.413
Grauwe gans	nov-mrt	5.495	9.382	9.152	9.281	10.879
Kolgans	nov-mrt	6.801	22.973	25.007	22.812	21.822
Totaal		19.299	45.801	44.875	45.893	46.114

Tabel 2.2. Afschot per verjagingsactie met ondersteunend afschot

		2016-2017	2017-2018	2018-2019	2019-2020	2020-2021
Brandgans	nov-meï	2,8	3,3	4,2	4,0	4,0
Grauwe gans	nov-mrt	2,2	2,4	2,5	2,6	2,8
Kolgans	nov-mrt	3,4	4,1	4,8	4,8	4,3

Uit tabellen 2.1 en 2.2 volgt dat, ter voorkoming en bestrijding van schade aan gewassen binnen Fryslân, er geen sprake is van onnodig hoog afschot van ganzen en dat de handelingen alleen tot doel hebben gehad de ganzen op een zo effectief mogelijke wijze te verjagen naar foerageergebieden (zie ook de evaluatie van Boerema (2021)). Per verjagingsactie is slechts een beperkt aantal ganzen gedood. Het aantal afgeschoten ganzen is veel lager geweest dan de maximale aantallen die GS jaarlijks hebben vastgesteld.

3.5 Effectiviteit preventieve maatregelen (weren of verjagen)

De Faunabeheereenheid heeft in de afgelopen jaren ervaren dat passieve preventieve middelen, zoals het plaatsen van vlaggen en vogelverschrikkers niet effectief zijn, omdat dieren er snel aan wennen. Tegengaan van gewenning kan worden bereikt door de afweermiddelen in combinatie en op onregelmatige tijdstippen of plaatsen in te zetten.

Ook uit onderzoek van Kleijn e.a. (2008) blijkt dat met passieve verjaagmethoden, zonder dat deze gepaard gaan met actieve verjaging (al dan niet met ondersteunend afschot), ganzen niet duurzaam te verjagen zijn van percelen of uit gebieden.

Een succesvolle verjaging is ook alleen mogelijk als ganzen gericht worden verjaagd van schadepercelen naar opvang in foerageergebieden of Natura 2000-gebieden. Alleen dan kan worden voorkomen dat ganzen doelloos heen en weer verjaagd worden van het ene schadeperceel naar het andere en daarbij veel energie verspillen. Een belangrijke doelstelling van het ganzenopvangbeleid is dat ganzen leren waar het (on)veilig voor ze is. Ganzen zullen echter alleen in staat zijn te leren als op foerageren op percelen met werende middelen direct wordt gereageerd met actieve verjaging.

Zie ook de literatuurstudie van Buij e.a. (2018). Hierin wordt geconstateerd dat met name actieve verjaging, zeker als het gaat om gecombineerde verjagingsacties, effect heeft, maar dat er na verloop van tijd wel gewenning lijkt op te treden. In dat verband legt ook dit rapport een verband met een (verhoogde) effectiviteit indien verjaging gecombineerd wordt met ondersteunend afschot.

Gelet op het voorgaande dient te worden vastgesteld dat de inzet van preventieve middelen op zichzelf niet kan worden beschouwd als een andere bevredigende oplossing.

3.6 Effectiviteit verjaging met ondersteunend afschot

Madsen (1998) toont aan dat verjagen met gebruikmaking van het geweer het meest verstorend werkt op pleisterende watervogels. Ganzen reageren snel op verschillen in jachtdruk en nemen snel in aantallen af in aanwezigheid van jagers (Klein e.a. 2012). Daarnaast bleek uit onderzoek naar effecten van verschillende vormen van jachtbeperking, dat in gebieden waar de jacht geheel werd gesloten, de aantallen ganzen en andere watervogels onmiddellijk zeer sterk stegen en de gewassen op landbouwpercelen volledig benut werden, resulterend in aanzienlijk hogere schade (Beintema & Groot Bruinderink 2004).

Eveneens volgens Kleijn e.a. (2012) zijn ganzen met behulp van actieve verjaagmethoden goed van een perceel te verjagen, maar veelal verplaatsen ze zich vervolgens naar naburige percelen.

Een succesvolle verjaging is dan ook vooral effectief als ganzen gericht worden verjaagd van schadepercelen naar foerageergebieden of Natura 2000-gebieden. Alleen dan kan worden voorkomen dat ganzen voortdurend heen en weer verjaagd worden van het ene schadepceel naar het andere en daarbij veel energie verspillen. Een belangrijk onderdeel van het ganzenopvangbeleid is dat ganzen leren waar het (on)veilig voor ze is. Ganzen zullen echter alleen in staat zijn te leren als tegen toch foerageren op percelen met werende middelen direct wordt gereageerd met actieve verjaging.

De effectiviteit van verjaging in combinatie met opvang in foerageergebieden blijkt groot te zijn, zie paragraaf 3.7. Het verschil in verstoringsintensiteit binnen en buiten foerageergebieden moet volgens Kleijn e.a. (2012) voldoende groot zijn om ganzen te leren waar ze wel en niet welkom zijn. De grootte van de foerageergebieden zou volgens hen voldoende moeten zijn om de aanwezige ganzen van alle soorten gedurende de gehele winterperiode van voldoende voedsel te voorzien.

Ook Buij e.a. (2018) zien een verhoogde effectiviteit van verjaging bij toepassing van ondersteunend afschot. Zeker als er ook wordt voorzien in geschikte gebieden waar de ganzen naar toe kunnen gaan om te rusten of te foerageren. Uit een overzichtskaart in Koffijberg e.a. (2017) blijkt dat voor de kolgans aangewezen foerageergebieden in Fryslân beter werken dan in de rest van Nederland. In hun analyse van de effectiviteit van aangewezen foerageergebieden is voor brandgans en grauwe gans geen onderscheid gemaakt tussen provincies.

3.7 Effectiviteit opvang in foerageergebieden

Uit tabel B4.6 (in bijlage 4) blijkt dat de schade door alle ganzen samen voor 67 tot 74 % optreedt binnen de aangewezen foerageergebieden en dat de brandgans zich het best laat sturen naar de foerageergebieden (73% - 83%) en grauwe gans en kolgans veel minder (50% - 71%). Het aandeel van de schade binnen foerageergebieden in relatie tot de totale schade binnen Fryslân is hoger dan tot dusver in de literatuur voor mogelijk werd gehouden.⁶ Aan de hand van het feitelijk schadeverloop in Fryslân kan daarom worden vastgesteld dat de opvang en verjaging van de ganzen naar foerageergebieden effectief is.

⁶ Zie o.a. Koffijberg e.a. 2017

4 Evaluaties

Meermaals zijn beleid en maatregelen voor het beperken van schade door ganzen, met name zoals beschreven in De Fryske Guozzeoanpak, geëvalueerd: in 2016, 2017, 2019 en 2021 (zie Latour e.a. 2019, 2021, Boerema 2021, van den Brink & van Beuningen 2021). De evaluaties hadden betrekking op het gehele beheer van ganzen, niet alleen op winterganzen. In het voorliggende plan wordt alleen ingegaan op de delen van de evaluaties die relevant zijn voor winterganzen. De drie evaluerende studies van 2021 zullen vooral worden gebruikt bij de formulering van nieuw beleid, dat op termijn kan leiden tot vervanging van het voorliggende faunabeheerplan.

4.1 Beleidsevaluatie 2017

Evaluatie beleid

Op grond van een besluit van PS is in 2017 een uitgebreide evaluatie van het beleid uitgevoerd. Deze evaluatie is vastgelegd in het rapport 'Fryske guozzeoanpak – evaluatie 2017, Provincie Fryslân, maart 2017'. Deze uitgebreide evaluatie heeft geresulteerd in een aantal conclusies en aanbevelingen. Voor alle conclusies wordt verwezen naar hoofdstuk 9 van het evaluatierapport.⁷ Voor dit Faunabeheerplan en de doelstellingen zijn met name de volgende conclusies van belang.

Toename schade

De beleidsinzet was om tijdens de looptijd van De Fryske Guozzeoanpak 2014 – 2020 een schadereductie van 5-10% per jaar te bereiken, afgemeten aan opbrengstverliezen aan kilo's droge stof in gras. De schade in hoeveelheid verloren gegane droge stof in gras was evenwel toegenomen. Het schadebedrag in euro's was eveneens gestegen maar door de toen lagere prijs per kilo droge stof minder sterk dan de opgegeten hoeveelheden. De beleidsdoelstelling van 5- 10% schadevermindering per jaar dreigde niet worden gehaald. De oorzaak van de toename moest gezocht worden in De Fryske Guozzeoanpak zelf, inclusief de afgesproken maatregelen. Aanscherpingen van De Fryske Guozzeoanpak waren noodzakelijk om de beleidsdoelstelling alsnog te halen.

Grote aantallen brandganzen waren aanwezig in maart – mei. Daardoor ontstond grote schade aan de voorjaarssnede. De getaxeerde schade werd in de foerageergebieden voor 100% uitgekeerd en daarbuiten voor 95% (vanaf 1 november 2017: 80 %). De schade was in de jaren van De Fryske Guozzeoanpak in de foerageergebieden toegenomen van 4,4 naar 6,7 miljoen euro en daarbuiten afgenomen van 2,5 naar 1,9 miljoen euro.

Effectiviteit maatregelen

De verjaging en de verjaging met ondersteunend afschot zijn in de jaren van De Fryske Guozzeoanpak afgenomen. Alleen in de maanden november en december is het aantal geschoten ganzen gelijk gebleven met de referentie jaren. Desondanks blijkt de schade in de foerageergebieden te zijn toegenomen en de schade buiten de foerageergebieden afgenomen.

Voorkomen en verspreiding ganzen

Op flyway-niveau nemen de aantallen brandganzen en grauwe ganzen toe. Om deze aantallen in de winterperiode voldoende foerageermogelijkheden te bieden zijn de ganzenfoerageergebieden aangewezen. Op grond van de gemeten toename van de schade in de foerageergebieden kon

⁷ [https://friesland.databank.nl/report/Fryske guozzeoanpak evaluaasje 2017.pdf](https://friesland.databank.nl/report/Fryske_guozzeoanpak_evaluasje_2017.pdf)

worden geconcludeerd dat de gebieden goed gesitueerd zijn. De robuustheid van de foerageergebieden (rust en ruimte) diende te worden verbeterd, om te zorgen dat de ganzen die hier verblijven minder verstoord worden en zich niet meer genoodzaakt voelen om elders voedsel te gaan zoeken. In paragraaf .4 is beschreven welke maatregelen zijn genomen om de robuustheid en functionaliteit van de foerageergebieden te versterken.

Aanpassing Guozzenbeleid en verruiming vrijstelling

Op 18 april 2017 hebben GS en vervolgens op 12 juli 2017 PS een aangescherpte uitvoering van De Fryske Guozzeoanpak 2017-2020 vastgesteld. Met deze aangescherpte aanpak wordt er naar gestreefd de schade die wordt veroorzaakt door de in Fryslân verblijvende beschermde overwinterende ganzen met 5-10% per jaar te reduceren, uitgedrukt in opbrengstverliezen aan kilo's droge stof in gras. Naar aanleiding van de vaststelling van de aangescherpte guozzeoanpak is de begrenzing van de ganzenfoerageergebieden aangepast.

Binnen de aangewezen foerageergebieden moet zoveel mogelijk rust heersen en mogen geen trekganzen worden verjaagd en geschoten. Conform dit beleid heerst rust in de foerageergebieden gedurende de periode van 1 november tot 1 april (in soort-specifieke foerageergebieden tot uiterlijk 1 juni). Buiten de foerageergebieden is verjaging met ondersteunend afschot toegestaan.

Door PS is, eveneens in navolging van de evaluatie, de verordening gewijzigd. Deze wijziging houdt in dat op grond van de onderhavige vrijstelling van het verbod om te doden (bedoeld in Artikel 3.1, eerste lid en Artikel 3.5, eerste lid, van de Wet natuurbescherming), buiten de ganzenfoerageergebieden, grondgebruikers kol-, brand- en grauwe ganzen kunnen verjagen met ondersteunend afschot, ter voorkoming van belangrijke schade aan kwetsbare gewassen. De aantallen jaarlijks in Fryslân aanwezige trekganzen liggen boven de aantallen waarvoor Fryslân een beschermingsverplichting heeft. Fryslân heeft een inspanningsverplichting om deze ganzenpopulaties niet te laten zakken onder het niveau van 1981, het jaar van inwerkingtreding van de Vogelrichtlijn (zie Bastmeijer 2018). De staat van instandhouding van de in deze vrijstelling opgenomen soorten is zodoende gunstig op het aspect populatie. De keerzijde van de grote ganzenpopulaties is dat de opbrengstverliezen in kilo's droge stof in gras in Fryslân een hoog niveau hebben bereikt. De provincie wil deze schade reduceren en hiertoe verjaging met ondersteunend afschot intensiveren. Om te voorkomen dat deze intensivering zal leiden tot risico's voor de staat van instandhouding, stellen GS jaarlijks maximale aantallen te doden brandganzen, grauwe ganzen en kolganzen vast. Daarbij stellen GS ook een waarschuwingsgrens vast, met een monitoringsverplichting bij de FBE.

Voorkomen van schade aan gewassen

Met ingang van het winterseizoen 2017/2018 kan vanaf 1 november tot 1 juni, buiten de (soortspecifieke) foerageergebieden bestrijding van schade plaatsvinden, die wordt veroorzaakt door de brandgans en vanaf 1 november tot 1 april, buiten de foerageergebieden, van schade die wordt veroorzaakt door de grauwe gans en kolgans.

Beperkingen in het belang van de vogelstand

Bij het jaarlijks vaststellen van de maximale aantallen te doden ganzen houden GS rekening met het belang van Fryslân als overwinteringsgebied voor de internationale trekpopulaties ganzen. Om die reden is in het ganzenbeleid een aantal veiligheidsmarges ingebouwd.

4.2 Evaluatie 2019

Een belangrijke conclusie van de evaluatie uit 2019 (Latour e.a. 2019) is dat begrazing door ganzen in het eerste deel van de winter tot relatief weinig opbrengstverlies in de eerste snede leidt. Begrazing in het tweede deel van de winter leidt tot grotere verliezen. Deze evaluatie bevat meer conclusies, maar die komen ook naar voren in de evaluatie van 2021 (Latour e.a. 2021).

4.3 Evaluatie 2021

Aantalsontwikkelingen

In de ecologische evaluatie van 2021 (Latour e.a. 2021) staat dat sinds 2013/14 de aantallen brandganzen, grauwe gans en kolganzen die in de winter in Fryslân verblijven niet meer toenemen, geheel in lijn met recente ontwikkelingen van de internationale trekpopulatie. In het evaluatierapport staat dat de kolgans afneemt, maar door het hoge getelde aantal in telseizoen 2020-2021 is dat inmiddels achterhaald. De trend van de kolgans over de laatste twaalf jaar toont geen significante aantalsverandering.⁸

Foerageergebieden

De evaluatie van 2021 concludeert dat het is gelukt om 45% van de ganzen te concentreren in de ganzenfoerageergebieden met het gevoerde push en pull beleid op landschapsschaal.

Toch blijkt dat lang niet alle ganzen zich in de ganzenfoerageergebieden concentreren. Hooguit de helft (bij de brandgans) pleistert in de ganzenfoerageergebieden, maar bij kolgans en grauwe gans aanzienlijk minder. Van alle soorten komt dus een belangrijk deel voor buiten de ganzenfoerageergebieden.

Vooraf voor de brandgans werken de foerageergebieden goed omdat de ligging van de gebieden goed aansluit bij de historische verspreiding en gebiedskeuze van de soort. De kolgans lijkt minder te profiteren van de ganzenfoerageergebieden.

Of een sterkere mate van concentratie van ganzen in de huidige ganzenfoerageergebieden mogelijk is, is zeer de vraag, omdat de begrazingsdruk door de brandgans mogelijk ongunstig uitpakt voor de andere twee soorten, die met korte zode slecht uit de voeten kunnen. Tegelijk zal uitbreiding van het areaal aan ganzenfoerageergebied, onder het huidige stelsel van tegemoetkoming met automatische taxaties in ganzenfoerageergebieden, eerder leiden tot een stijging van getaxeerde opbrengstverliezen en kosten dan tot een afname.

Schade

Het is tot dusverre niet gelukt om de schade structureel terug te brengen met 5-10% per jaar. Er is weliswaar enige afname zichtbaar vanaf 2017, met een stijgende tendens bij de grauwe gans en een daling bij de kolgans, maar in feite blijven de opbrengstverliezen op een min of meer stabiel hoog niveau.

Samenhang ganzenaantallen en schade

De verschillen van jaar tot jaar in opbrengstverlies, uitgedrukt in kilo's droge stof in gras, worden voor een flink deel (49%) verklaard door verschillen in aantallen ganzen (Latour e.a. 2021, figuur 12). 51% van de variatie in opbrengstverlies van jaar tot jaar wordt dus niet verklaard door de aantallen ganzen, maar door andere factoren, die moeilijk te duiden zijn. De relatie tussen ganzenaantallen en schade bestaat, maar is niet simpel en niet een-op-een.

⁸ <https://stats.sovon.nl/stats/soort/1590>

5 Aanpak en maatregelen planperiode

In dit hoofdstuk wordt beschreven welke aanpak de Faunabeheereenheid Fryslân voorstaat voor de komende planperiode. Daarbij wordt ingezet op het combineren van een aantal maatregelen en voorzieningen met uiteindelijk doel het 'voorkomen belangrijke schade aan gewassen door grauwe gans, kolgans en brandgans'.

Allereerst wordt in paragraaf 5.1 beschreven welke concrete resultaten worden verwacht van deze aanpak, in relatie tot de in Hoofdstuk 2 beschreven doelstellingen.

In de paragrafen 3.2 t/m 3.7 worden de verschillende maatregelen en voorzieningen beschreven. Niet alle maatregelen of voorzieningen liggen binnen de bevoegdheid of het takenpakket van de FBE.

Sommige maatregelen en voorzieningen hebben een zelfstandige functie, maar worden wel geacht onderdeel te zijn in de integrale aanpak van de schadebestrijding ganzen. Een belangrijk voorbeeld is de aanwijzing en het beheren van Natura 2000-gebieden (zie paragraaf 5.3). De aanwijzing van deze gebieden is een bevoegdheid van de minister. Het netwerk Natura 2000 bestaat uit Habitatrictlijngebieden en Vogelrichtlijngebieden. In Fryslân zijn veel Natura 2000-gebieden geheel of gedeeltelijk aangewezen als Vogelrichtlijngebied, met name voor trekkende ganzensoorten. Juist vanuit deze functie en rol zijn Natura 2000-gebieden van primair belang om overwinterende ganzen binnen de provincie voldoende rust- en foerageergelegenheid te bieden. Dit om te voorkomen dat schadebestrijding (en andere menselijke activiteiten) elders in de provincie leidt tot risico's voor de staat van instandhouding.

5.1 Te verwachten resultaat planperiode

Met de toepassing van de maatregelen, zoals deze beleidsmatig door GS zijn beschreven en in de verordening zijn mogelijk gemaakt, zal naar verwachting de grondgebruiker in staat zijn om effectief op te treden bij dreigende schade aan gewassen. Hiermee wordt een vermindering van belangrijke schade beoogd en zullen uiteindelijk grondgebruikerseen minder groot beroep doen op de mogelijkheid om een financiële tegemoetkoming voor geleden schade aan te vragen. Beleidsmatig wordt op provinciaal niveau ingezet op het afnemen van de schadeomvang van jaarlijks tussen de 5 – 10%, gemeten in kilo's droge stof in gras.

Sinds 2018 kan de verjaging met ondersteunend afschot effectief plaatsvinden. De FBE verwacht dat door het integreren van verschillende maatregelen en middelen er een aanvang kan worden gemaakt met het terugdringen van de schadeomvang naar een acceptabel niveau. Anderzijds zijn en blijven er fysieke grenzen aan de verjaagingspanningen die grondgebruikers en uitvoerders kunnen leveren.

Verder wordt door de te nemen maatregelen vooral ingezet op het 'sturend effect' waarbij de ganzen zoveel mogelijk worden verjaagd van de schadepercelen naar de foerageergebieden.

5.2 Schadeontwikkeling als niet tot schadebestrijding wordt overgegaan

Uit hoofdstuk 3 en bijlage 4 volgt dat in de afgelopen periode de maatregelen ter voorkoming van schade aan gewassen in Fryslân ten dele effect hebben gehad. Uit de evaluaties en de achterliggende telgegevens kan worden opgemaakt dat overwinterende ganzen goed gebruik maken van de aangewezen foerageergebieden. Desondanks blijkt dat de schadeomvang in euro's nog steeds toeneemt, met de kanttekening dat de schade in kilo's droge stof in de voorjaarsnede niet toeneemt. Oplossingen moeten worden gezocht in het verhogen van de inspanningen om schade te voorkomen en het nog robuuster maken van ganzenfoerageergebieden.⁹

Het belang van genoemde oplossingen blijkt ook als gekeken wordt naar wat de (mogelijke) schadeontwikkeling is indien in de komende planperiode niet tot schadebestrijding wordt overgegaan. Om daar een inschatting van te kunnen maken moet de vraag gesteld worden of de huidige ganzenpopulaties en hun verspreiding zich anders zullen gaan gedragen als er geen verjaging met ondersteunend afschot wordt toegepast. Maar dat houdt ook in dat de vraag gesteld moet worden of de schadeontwikkeling zonder ganzenfoerageergebieden anders of hoger zal zijn. Immers schadebestrijding zoals wordt voorgestaan in dit Faunabeheerplan en De Fryske Guozzeoanpak gaat uit van een gecombineerd pakket van maatregelen.

Wanneer de evaluaties uit 2017 en 2021 (Latour e.a. 2021) in dit licht worden beschouwd dan moet worden geconcludeerd dat de uitvoering van De Fryske Guozzeoanpak er in elk geval toe heeft geleid dat de schadeontwikkeling werd gedempt. Uitgaande van deze gegevens mag met voldoende zekerheid worden aangenomen dat, indien geen uitvoering meer zou worden gegeven aan De Fryske Guozzeoanpak, de schadeomvang binnen Fryslân verder zal toenemen.

Aanpak planperiode

In publicaties wordt gebruik gemaakt van de termen 'pull-strategy' en 'push-strategy' als het gaat om het beheren en beheersen van ganzen (en andere grote grazende vogels) en het voorkomen van schade. Hiermee wordt gericht ingezet op een gecombineerde aanpak. Enerzijds worden maatregelen getroffen om de ganzen aan te trekken (pull). Dit is het creëren en in stand houden van gebieden die voor ganzen aantrekkelijk en veilig zijn om te rusten en te foerageren. Anderzijds en tegelijkertijd wordt in andere gebieden (waar schade of overlast moet worden voorkomen) gebruik gemaakt van maatregelen om de ganzen te overtuigen hier weg te trekken (push). Alleen deze aanpak in gezamenlijkheid, dus op landschapsschaal, is effectief om de beoogde doelstellingen van het Friese ganzenbeleid te behalen.

Enkel het lokaal en niet planmatig toepassen van verjagingsmaatregelen doet ganzen alleen maar opschrikken van specifieke percelen, maar deze zullen zich slechts verplaatsen naar aangrenzende percelen. Er is geen effect op landschapsschaal. Het is belangrijk om verjagingsmaatregelen te combineren als een 'push' -component met gebiedsdelen die een 'pull' -component hebben, namelijk gebiedsdelen die zodanig zijn ingericht dat de hier verblijvende vogels geen schade veroorzaken of waar schade geaccepteerd wordt en waar de dieren niet onnodig verstoord worden. Het combineren van afschrikken in delen van het landschap en het creëren van toevluchtsoorden elders maakt beide maatregelen effectiever vanwege het synergetische effect van 'duwen en trekken' (Nilsson 2017).

⁹ [https://friesland.databank.nl/report/Fryske guozzeoanpak evaluasje 2017.pdf](https://friesland.databank.nl/report/Fryske_guozzeoanpak_evaluasje_2017.pdf)

5.3 Beheren en bewaren rust- en foerageermogelijkheden Natura 2000-gebieden (pull)

Natura 2000-gebieden (Vogelrichtlijngebieden) hebben een belangrijke functie in de opvang en bescherming van in de winter in Nederland en Fryslân verblijvende ganzen. Op basis van de aanwijzingsbesluiten en de geformuleerde instandhoudingsdoelen voor ganzen hebben een groot aantal Natura 2000-gebieden in Fryslân een belangrijke 'pull' functie. Natura 2000-gebieden vervullen dan ook in het beleid in Fryslân een rol op landschapsschaal in het beheren van de ganzenpopulaties en ook in het 'managen' van de schadeproblematiek door ganzen.

Aard en noodzaak maatregel

De aanwijzing van Natura 2000-gebieden is een bevoegdheid van de minister en dient te voldoen aan de verplichtingen uit de Vogelrichtlijn. In Fryslân zijn veel Natura 2000-gebieden (mede) aangewezen als SPA (Special Protection Areas) op grond van de Vogelrichtlijn (Vogelrichtlijngebieden). Het belang voor trekkende ganzensoorten speelt daarbij een grote rol. De instandhoudingsdoelen voor ganzen in de Vogelrichtlijngebieden zijn geformuleerd in eisen voor omvang en kwaliteit van het leefgebied met een draagkracht voor een populatie van een bepaald gemiddeld aantal vogels (gemiddelde seizoensmaximum of seizoensgemiddelde berekend uit maandelijkse tellingen).

De meeste Natura 2000-gebieden (met instandhoudingsdoelstellingen voor ganzen) vervullen ook een rol als foerageergebied¹⁰. Juist omdat foerageerfuncties buiten aangewezen Natura 2000-gebieden niet kunnen worden verzekerd is een goede foerageerfunctie binnen Natura 2000-gebieden noodzakelijk. Zie ook bijvoorbeeld het oordeel van de Afdeling bestuursrechtspraak van de Raad van State van 10 februari 2016¹¹.

Maatwerkafspraken

Ganzen rusten 's nachts in het algemeen op open water. Onder een belangrijke slaappleaats wordt verstaan een slaappleaats waar geregeld meer dan 1.000 winterganzen overnachten. Acties nabij belangrijke slaappleaatsen zijn alleen mogelijk als de winterganzen vertrokken zijn van de slaappleaats. Om de rust van ganzen op belangrijke slaappleaatsen te garanderen heeft de FBE maatwerkafspraken bevorderd. Het betreft afspraken tussen betreffende grondgebruiker, zijn jager en de betrokken TBO's over plaats, tijdstip, frequentie van afschot van winterganzen, begrenzing van foerageergebieden en evt. lokale gedragsregels. De gemaakte afspraken zijn per gebied schriftelijk vastgelegd (zie bijlage 5).

Figuur 4 geeft de locaties weer waar, binnen de provincie Fryslân, de belangrijke slaappleaatsen van ganzen zijn gesitueerd.

Waar nog geen vastgestelde maatwerkafspraken zijn, wordt ingezet om alsnog dergelijke afspraken te maken en vast te leggen. Dit met het uiteindelijke doel om verstoring van op de slaappleaats rustende ganzen te voorkomen. Buiten de belangrijke slaappleaatsen is er ook rust voor ganzen in foerageergebieden en in natuurgebieden. De FBE bevordert tevens maatwerkafspraken op landbouwgronden waarop beheerpakketten Agrarisch Natuur- en Landschapsbeheer gelden ten behoeve van weide- en akkervogels.

¹⁰ <https://www.natura2000.nl/gebieden/friesland>

¹¹ ABRvS 10 februari 2016, zaaknummer 201404167/1/R2/.

Beschrijving perioden en locaties

Figuur 4 geeft de locaties weer waar binnen de provincie de belangrijke slaappleatsen van ganzen zijn gesitueerd. Voor een overzicht van de binnen Fryslân gelegen Natura 2000-gebieden welke ook zijn aangewezen als rust en foerageergebieden voor (overwinterende) grauwe ganzen, kolganzen en/of brandganzen wordt verwezen naar <https://www.natura2000.nl/gebieden/friesland>. Daar zijn ook de aanwijzingsbesluiten opgenomen waarin de instandhoudingsdoelen zijn geformuleerd.

Uitvoering en actoren

De minister wijst Natura 2000-gebieden aan en bepaalt de instandhoudingsdoelen. De Terreinbeherende organisaties (TBO's) hebben de taak om deze gebieden te beheren, voor zover in hun beheer. Daarbij wordt er voor gezorgd dat er voldoende draagkracht is voor de opvang van de in de instandhoudingsdoelen geformuleerde aantallen ganzen.

De FBE heeft enkel een rol bij de gemaakte 'maatwerkafspraken' (bijlage 5). Bij verjagen met ondersteunend afschot wordt geborgd dat een veilige afstand tot de foerageergebieden en rustgebieden wordt aangehouden om te voorkomen dat in het gebied verblijvende ganzen worden verstoord. De maatwerkafspraken zijn door de FBE teruggekoppeld naar de betrokkenen en naar de handhavers van FUMO en politie.

De FBE zal gemaakte maatwerkafspraken zoveel mogelijk verlengen tot en met de looptijd van dit Faunabeheerplan of in geval van Natura 2000-gebieden tot de looptijd van het beheerplan.

5.4 Instellen en instandhouding (provinciale) foerageergebieden (Pull)

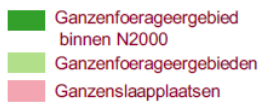
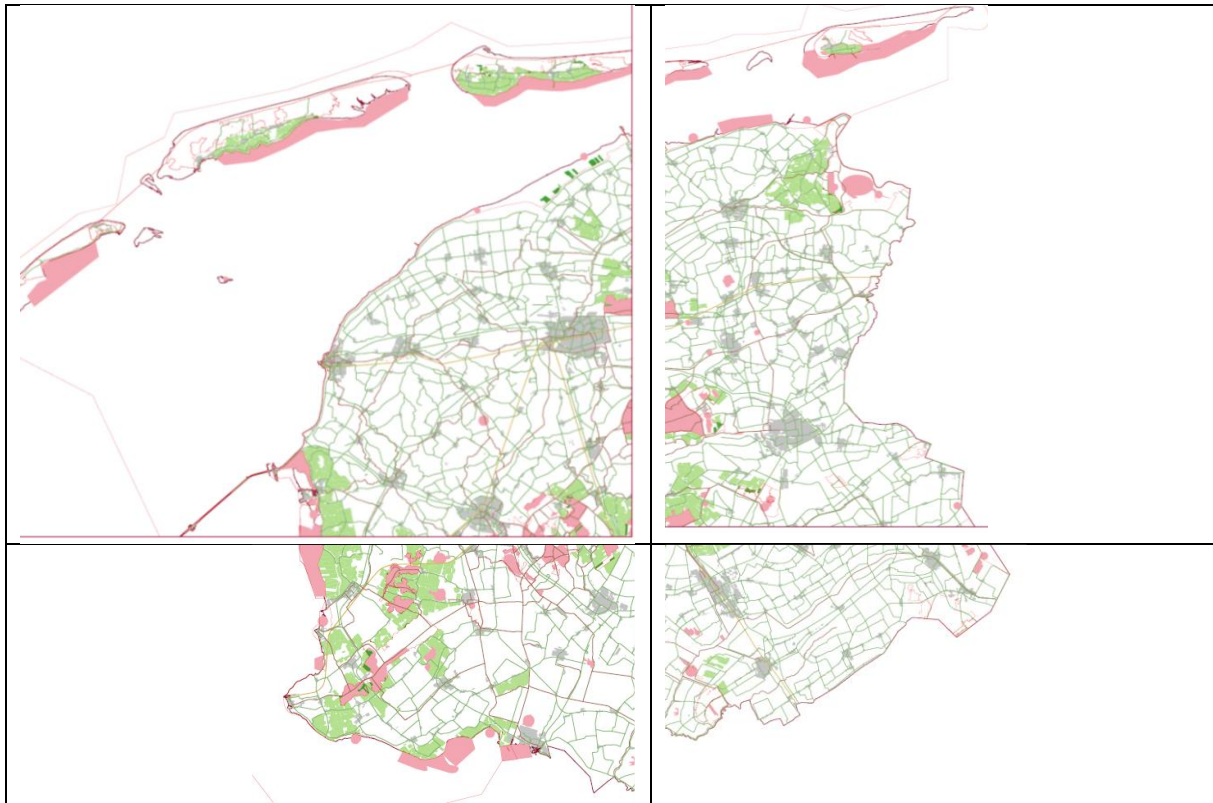
Op grond van het provinciaal ganzenbeleid is een belangrijk onderdeel van de bescherming het instellen van (provinciale) foerageergebieden. Dit zijn stukken agrarisch land, buiten Natura 2000-gebieden, waar ganzen vrij mogen neerstrijken om te rusten en eten.

Volgens Kleijn e.a. (2008) kunnen ganzen effectief in opvanggebieden geconcentreerd worden als deze gebieden voldoende groot en aaneengesloten zijn en de ligging iedere winter hetzelfde blijft. Het verschil in verstoringintensiteit binnen en buiten foerageergebieden moet daarbij groot genoeg te zijn om ganzen te leren waar ze wel en niet verstoord worden. De ganzenfoerageergebieden zijn met veel inzet van de Agrarische Natuurverenigingen tot stand gekomen.

Aard en noodzaak maatregel

Met ingang van het winterseizoen 2017/2018 is in Fryslân de winterrust op grasland in de maanden januari en februari afgeschaft; dit is gemotiveerd in de Evaluatie 2017, waarin werd geconstateerd dat een aaneengesloten periode met robuuste en goed functionerende foerageergebieden eenduidiger is en bij goed functioneren meer rust en bescherming biedt en voorwaarden in zich heeft om de ganzen te conditioneren in de foerageergebieden te eten. De provincie Fryslân draagt hiermee zorg dat er voldoende (rust- en foerageer-) gebieden zijn voor de 'geregeld voorkomende ganzen'. Hiermee wordt o.a. geborgd dat er voldoende uitwijkmogelijkheden zijn voor de ganzen ingeval verjaging of afschot van ganzen noodzakelijk is ter voorkoming van belangrijke schade aan gewassen.

Door de combinatie van aangewezen foerageergebieden samen met de (veelal) aangrenzende Natura 2000-gebieden zijn er binnen Fryslân grote en robuuste gebieden gevormd waar overwinterende ganzen ongestoord kunnen rusten en foerageren zodat ze in het voorjaar voldoende reserves hebben om weer naar hun broedgebieden te kunnen wegtrekken (figuur 4).

Figuur 4. Overzichtskaarten van aangewezen foerageergebieden, ganzenfoerageergebied binnen Natura 2000 en ganzenslaapplaatsen

Beschrijving perioden en locaties

In algemene foerageergebieden worden de ganzen van 1 november tot 1 april opgevangen. In de soortspecifieke gebieden loopt dit van 1 november tot 1 juni. Het oppervlak algemeen foerageergebied omvat bijna 20.700 hectare. Daarnaast is ruim 4.000 hectare soortspecifiek foerageergebied ingesteld.

Op welke wijze de selectie van de foerageergebieden plaats heeft gevonden is vastgelegd in het document 'Uitwerking van de door PS op 12 juli 2017 vastgestelde criteria voor de foerageergebieden'.

Uitvoering en actoren

PS wijzen door middel van de Verordening Wet natuurbescherming Fryslân de ganzenfoerageergebieden aan. GS zijn bevoegd voor kleine wijzigingen van de gebieden. De grondgebruikers in de foerageergebieden nemen deel op basis van vrijwilligheid. De FBE heeft geen specifieke taak gekregen bij de begrenzing van foerageergebieden of het maken van afspraken met grondgebruikers.

Op grond van de provinciale verordening moet bij het verjagen met ondersteunend afschot een zodanige afstand tot de foerageergebieden worden aangehouden dat in de foerageergebieden verblijvende ganzen niet worden verstoord. Dit geldt ook voor de 'witte vlekken' binnen de foerageergebieden. Dit zijn percelen waar de betreffende grondgebruiker ervoor heeft gekozen niet deel te nemen aan de foerageergebieden. Verstoring vanuit deze 'witte vlekken' kan de werking van het foerageergebied en de noodzakelijk rust aldaar sterk verminderen en is om die reden niet toegestaan. Dit ligt buiten de scope van dit Faunabeheerplan. Voor meer informatie wordt verwezen naar de website van de provincie Fryslân (zie hierboven).

5.5 Verjaging en weren van percelen met kwetsbare gewassen (Push)

Daar waar schade dreigt op te treden is het aan de grondgebruiker om allereerst maatregelen te nemen om ganzen van het land te weren. Het opzettelijk verstoren (waaronder hier ook het weren wordt verstaan) van vogels kan plaatsvinden zolang deze verstoring niet van wezenlijke invloed is op de staat van instandhouding van de desbetreffende vogelsoort.

Aard en noodzaak maatregel

Belangrijkste actie is het actief weren en verjagen van ganzen van schadegevoelige percelen. Daarmee wordt voorkomen dat schade aan gewassen optreedt of zoveel mogelijk wordt beperkt. Dit kan door het toepassen van maatregelen om te voorkomen dat ganzen neerstrijken op een perceel, bijvoorbeeld het toepassen van linten of andere afschrikkende middelen, of het weggagen (verstoren) van op een perceel neergestreken ganzen. Bij kwetsbare gewassen mag volgens artikel 5.6 van de provinciale verordening door de grondgebruiker slechts gebruik worden gemaakt van de vrijstelling na het 'gelijktijdig (aantoonbaar)' toepassen van tenminste een akoestisch en een visueel verjaagmiddel. Op grasland is dit niet aan de orde.

Het enkel weren en verjagen van ganzen is zeer arbeidsintensief en heeft ook alleen lokaal effect. De ganzen worden verstoord en zullen in de meeste gevallen naar een andere locatie of perceel in de omgeving uitwijken, en daar mogelijk alsnog schade aan gewassen veroorzaken. Op landschapsschaal en het beoogde sturen van ganzen naar foerageergebieden is deze maatregel van beperkt belang.

Beschrijving perioden en locaties en maatregelen

Indien er op een perceel met kwetsbare gewassen of op percelen van minder dan 1 hectare die na 1 augustus volledig nieuw zijn ingezaaid met gras en percelen beteeld met overjarig en doorgezaaid gras dreigende schade is door invallende ganzen of reeds foeragerende ganzen, dan is de grondgebruiker gehouden om direct preventieve maatregelen te nemen.

Hierbij staat de grondgebruiker een breed scala aan maatregelen ter beschikking. Minimaal wordt van hem verwacht dat hij een akoestisch én een visueel middel inzet. Op grond van de provinciale verordening mag ook het geweer als akoestisch verjaagmiddel worden ingezet.

Welke maatregelen mogelijk en effectief zijn is sterk afhankelijk van de situatie ter plaatse. Soms leidt verjaging enkel tot het kortdurend uitwijken van de ganzen, of de ganzen verplaatsen zich naar een nabijgelegen perceel. Tevens speelt gewenning aan bepaalde maatregelen een rol. Het is daarbij aan de grondgebruiker om te bepalen wat de beste aanpak kan zijn. Een goed hulpmiddel is de Faunaschade PreventieKit, Module ganzen. Deze is te vinden op de website van BIJ12- Faunazaken.¹²

¹² <https://www.bij12.nl/onderwerpen/faunazaken/schade-voorkomen/module-ganzen/>

Uitvoering en actoren

Het treffen van preventieve maatregelen is de verantwoordelijkheid van de grondgebruiker. Deze zal allereerst moeten zorgen dat (door middel van preventieve maatregelen of het gebruiken van verjagingsmiddelen of methoden) ganzen worden geweerd van de percelen. Als blijkt dat deze maatregelen niet tot het gewenste effect leiden kan worden overgegaan op het verjagen met ondersteunend afschot (zie paragraaf 3.2.4).

5.6 Verjaging met ondersteunend afschot (push)

De vrijstelling om grauwe gans, kolgans en/of brandgans te doden is enkel van toepassing 'ter ondersteuning van verjaging'. Ook mag alleen gebruik worden gemaakt van de vrijstelling 'ter voorkoming van schade aan gewassen'.

De maatregel verjaging met ondersteunend afschot is in grote lijnen overeenkomstig maatregel 3.2.3, maar met de aanvulling dat het geweer ook kan worden gebruikt voor het doden van ganzen. En dat 'ondersteunend afschot' enkel kan plaatsvinden op of nabij (agrarische) percelen¹³ waar schade optreedt of dreigt op te treden.

Onder 'ondersteunend afschot' verstaat de provinciale verordening: 'het doden van dieren ter verjaging van deze dieren uit een gebied of van percelen waar ze schade veroorzaken, dreigen te veroorzaken, of hebben veroorzaakt, waarbij gebleken is dat andere verjagingsmethoden niet het gewenste effect hebben gesorteerd'.

Het gebruik van het geweer is dus beperkt mogelijk om het doel van het ganzenbeleid, namelijk het sturen van ganzen richting foerageergebieden, te kunnen bereiken. Zo mag verjaging met ondersteunend afschot niet worden toegepast op ganzen die zich ophouden op percelen die niet zijn aan te merken als 'schadegevoelig', zoals bijvoorbeeld akkers met oogstresten. Ook dient deze handeling niet om daadwerkelijk invloed uit te oefenen op de omvang van de ganzenpopulaties. Dit faunabeheerplan beoogt geen populatiebeheer.

Aard en noodzaak maatregel

Alle maatregelen ter voorkoming van schade aan gewassen door overwinterende ganzen zijn primair gericht op het verjagen van de ganzen van schadepercelen naar de beschikbaar gestelde foerageergebieden¹⁴. Afschot is geen doel op zich en is ondersteunend aan verjaging. Toch is afschot ter ondersteuning van de verjagingsacties noodzakelijk; zonder afschot is het sturend effect van de verjagingsinspanningen beperkt en kan belangrijke schade niet worden voorkomen (zie o.a. Kleijn e.a. 2008 en Evaluatie 2017).

Werende en verjagende middelen beperkt effectief

Zowel visuele als akoestische (verjagings-) middelen werken maar gedurende een korte periode. Daarna wennen ganzen eraan. Dit is dus geen alternatief voor ondersteunend afschot. Door werende of verjagingsmiddelen af te wisselen en bovendien te combineren met afschot met het geweer, wordt de effectiviteit van verjaging verhoogd en wordt gewenning zoveel mogelijk voorkomen (zie

¹³ artikel 5.6 lid 1.1 Verordening Wet natuurbescherming Fryslân 2017: de door een grondgebruiker gebruikte percelen welke zijn beteeld met: a. kwetsbare gewassen of b. na 1 augustus volledig nieuw ingezaaide percelen gras van minder dan 1 hectare en percelen beteeld met overjarig en doorgezaaid gras.

¹⁴ conform artikel 5.6 lid 1.1 Verordening Wet natuurbescherming Fryslân 2017

ook FaunaschadePreventieKit module Ganzen).¹⁵ Ondersteunend afschot is noodzakelijk om belangrijke schade te voorkomen.

Aangetoond is dat enkel de inzet van preventieve middelen, zoals het plaatsen van vlaggen en vogelverschrikkers eveneens niet langdurig effectief zijn, omdat dieren er snel aan wennen. Dit blijkt ook uit onderzoek van Kleijn e.a. (2008). Met behulp van passieve verjaagmethoden zonder dat dit gepaard gaat met actieve verjaging zijn ganzen niet duurzaam te verjagen van percelen of uit gebieden. Ook enkel verjaging met afschrikkende (niet dodelijke) middelen zoals honden of laser is slechts beperkt effectief; zo is gebleken uit landelijke praktijkproeven (zie ook hierna). Zodra deze maatregelen of middelen worden gestopt, keren de ganzen binnen korte termijn terug naar het perceel of kijken uit naar een naburig perceel waar dan weer schade dreigt te ontstaan.

Sturend effect van afschot

Een belangrijke doelstelling van het ganzenopvangbeleid is dat ganzen leren waar het (on)veilig voor ze is.

In de bovenstaande teksten is reeds herhaaldelijk gewezen op het (gecombineerde) effect van aantrekking (pull) en verjaging (push). Ook is afdoende aangetoond dat enkel het toepassen van passieve verjaging (of werende maatregelen), bij ganzen snel tot gewenning leidt. Ook het toepassen van actieve verjagingsacties is beperkt effectief omdat de ganzen uiteindelijk niet geneigd zijn om zich als gevolg van deze verjagingshandelingen op landschapsschaal te verplaatsen naar veilige gebieden. Ze beperken zich dan tot het wegvluchten naar nabijgelegen percelen, waar dan opnieuw schade kan ontstaan en moet worden opgetreden.

Ganzen zullen pas geneigd zijn om over grotere afstanden weg te trekken als een bepaald gebied, beoordeeld op landschapsschaal, door hen als 'gevaarlijk' wordt beschouwd. Dat wil zeggen dat zij de ervaring hebben gekregen dat zij in deze gebieden kunnen worden gedood. Er ontstaat een 'landscape of fear' (Jensen e.a. 2017).¹⁶ Pas dan zullen zij geneigd om uit te kijken naar (verder gelegen) gebieden waar zij permanente rust en veiligheid ervaren, in combinatie uiteraard met voldoende voedsel (kwantitatief en kwalitatief).

Deze aanpak werd al in 2004 door het Ministerie van LNV voorgestaan in het document 'Uitvoering van het Beleidskader Faunabeheer in verband met overwinterende ganzen en smienten vanaf 1 oktober 2004 (Geactualiseerde versie)'. Om de schade buiten de foerageergebieden ook daadwerkelijk te verminderen, zal optimaal gebruik gemaakt moeten worden van het lerend vermogen van de dieren. Dit betekent: binnen de (foerageer) gebieden zo veel mogelijk rust en voldoende voedselaanbod, buiten de gebieden veel onrust. Uit onderzoek is gebleken dat afschot van enkele dieren tijdens het verjagen ('aan verjaging ondersteunend afschot') voor dit doel effectief is. Madsen (1998) toont aan dat verjagen met geweer de activiteit is die het meest versturend werkt op pleisterende watervogels. Ganzen reageren snel op verschillen in jachtdruk en nemen snel in aantallen af in aanwezigheid van jagers (Kleijn e.a. 2012). Bovendien blijkt uit onderzoek naar effecten van verschillende vormen van jachtbeperking, dat in gebieden waar de jacht geheel werd gesloten, de aantallen ganzen en andere watervogels onmiddellijk zeer sterk stegen en de gewassen op landbouwpercelen volledig benut werden, resulterend in aanzienlijk hogere schade (Beintema &

¹⁵ <https://www.bij12.nl/onderwerpen/faunazaken/schade-voorkomen/module-ganzen/>

¹⁶ Landscapes of Fear (Ecologisch conceptuele benadering voor gebruik van leefruimte door populaties op grond van door soorten ervaren predatierisico, zie o.a. Brown e.a. 1999, Atkins e.a. 2017, Bleicher 2017)

Groot Bruinderink 2004). Eveneens volgens Kleijn e.a. (2012) zijn ganzen met behulp van actieve verjaagmethoden goed van een perceel te verjagen, maar veelal verplaatsen ze zich vervolgens naar naburige percelen. Nadeel van deze methoden is dat ze duur zijn omdat teams met verjagers met grote regelmaat en vrijwel het gehele winterseizoen actief moeten zijn. Uit onderzoek van Simonsen e.a. (2016) blijkt dat een drempelwaarde tussen 2 en 5 keer per dag overschreden moet worden voor een effectieve verjaging en dat het effect in de eerste week het grootst is. Herhaalde verjaging leidt wel tot toename van het energieverbruik van ganzen. Austin e.a. (1992) berekenden voor Canadese ganzen de extra benodigde graastijd die daarvan het gevolg is. Nolet e.a. (2016) maakten een vergelijkbare berekening voor kolganzen. Bij meer dan 6 verstoringen per dag is een gans niet meer in staat het extra energieverbruik te compenseren. Ook Riddington e.a. (1996) tonen aan dat verstoring één van de belangrijkste factoren is in de verspreiding van brandganzen. Bélanger en Bédard (1989) vonden voor sneeuwganzen in Canada dat wanneer de verstoring 2 uur per dag overschrijdt het gemiddeld aanwezige aantal ganzen de volgende dag 50% lager is. Uit bovenstaande en uit de Evaluatie 2017 volgt (samengevat) dat structurele verjaging van ganzen en het daarbij 'sturen' naar andere gebieden alleen effect heeft als deze op de juiste momenten en ook met voldoende intensiteit plaatsvindt. Onder intensiteit wordt hier verstaan voldoende (met regelmaat) verjagingsacties en ook verjagingsacties die 'impact' hebben (d.w.z. daadwerkelijk ondersteunend afschot toepassen). De voorgestelde maatregelen zijn derhalve effectief om de schadebestrijding binnen de wettelijke mogelijkheden te realiseren.

Planmatige en gerichte inzet

Uit de evaluatie van het ganzenbeleid¹⁷ volgt dat het vanuit het perspectief van de overwinterende ganzen lastig te doorgronden was waar ze niet welkom zijn en waar wel. Dit omdat er in de voorgaande perioden een lappendeken bestond van periodes van (on)geldigheid van foerageergebieden (algemeen en specifiek) in combinatie met periodes van winterrust: in oktober waren ganzen nergens welkom, in november en december alleen in de foerageergebieden, in januari en februari overal op grasland in Fryslân, in maart weer alleen in de foerageergebieden en in april en mei alleen nog in soort specifieke foerageergebieden.

Door deze onoverzichtelijkheid kunnen ganzen niet leren van een bestaande praktijk, waarmee ze 'go' en 'no go' gebieden van elkaar kunnen gaan onderscheiden. Ook hier heeft het Ministerie van LNV reeds in 2004 geadviseerd om een overzichtelijke en planmatige aanpak te volgen. De foerageergebieden kunnen ganzen (en smienten) naar verwachting alleen goed opvangen, indien een consequent opvang- en verjaagbeleid wordt gehanteerd. Hierbij zal een planmatige aanpak worden verlangd (via bijvoorbeeld een agrarische natuurvereniging of een 'wildbeheereenheid') evenals een rapportage of verantwoording van de geleverde verjaagingspanningen. De grondgebruiker die eindverantwoordelijk is voor de schadebestrijding, kan hiervoor bijvoorbeeld de hulp inroepen van de jager.

Ook Fox e.a. (2017) benoemen de noodzaak tot een integrale aanpak van het ganzenprobleem. Zij geven aan dat een combinatie van maatregelen de meest succesvolle aanpak is om conflicten tussen ganzen en mensen te voorkomen of te beperken. In deze studie wordt een combinatie van maatregelen benoemd die, op grond van wetenschappelijke toetsing, effect hebben. Het gaat om een brede combinatie van maatregelen, gericht op het verhogen van het daadwerkelijke afschot, het voorzien in veilige gebieden tot het aanpassen van het leefgebied en het aanbod van foerageergewassen.

¹⁷ <https://friesland.faanabeheereenheid.com/wpcontent/uploads/sites/6/2017/10/FGo-evaluaasje-2017-definitief.pdf>

Uit de evaluatie in 2017 volgt dat er in de jaren 2014-2017 sprake was van een mismatch tussen gemelde schade (vooral late winter) en uitgevoerde acties (veel in het najaar). Omdat toen de beoogde schadevermindering niet gerealiseerd werd bij het gevoerde beheer hebben PS aangegeven dat een grotere inspanning geleverd moest worden om schadevermindering te realiseren. PS hebben hiertoe de verordening gewijzigd waardoor deze de grondgebruiker meer ruimte biedt voor effectieve maatregelen, in de vorm van verjaging met ondersteunend afschot, ter voorkoming van schade ten opzichte van de jaren 2014-2017.

De grondgebruikers en hun uitvoerders hebben de sinds januari 2018 extra geboden mogelijkheden benut en dienen dat in de huidige planperiode intensief voort te zetten. Maar ook zal nog meer ingezet moeten worden op een planmatige aanpak. Dit wil zeggen dat direct na aankomst van de ganzen begonnen wordt met het toepassen van maatregelen en niet wordt gewacht tot het moment dat de ganzen daadwerkelijk schade veroorzaakt hebben. Op tijd beginnen met verstoren leert de ganzen meteen waar ze niet verstoord worden. Vervolgens dienen deze maatregelen tot in het voorjaar te worden voortgezet (zie verder hoofdstuk 6).

Tijdstippen voor verjaging met ondersteunend afschot

De provinciale verordening geeft in artikel 5.6 lid 4 aan dat brand-, kol- en grauwe ganzen mogen worden verjaagd met ondersteunend afschot van een half uur voor zonsopkomst tot 12 uur 's middags. Voorheen was deze periode van zonsopkomst tot een uur voor zonsondergang, later gewijzigd in tot zonsondergang. De totale tijdsduur voor verjaging met ondersteunend afschot is door de laatste aanpassing van de verordening aanzienlijk verkort, maar het begintijdstip is vervroegd tot een half uur voor zonsopkomst. De reden is dat hiermee de grondgebruikers de ganzen kunnen verjagen op de tijd van de dag dat dit het meest effectief is. Als de ganzen eenmaal binnen een gebied zitten en niet worden verstoord zullen ze daar ook blijven.

Locaties

Binnen de gehele provincie Fryslân, voor zover dit is aan te merken als werkgebied van de Faunabeheereenheid.

1. Algemene verjagingsacties (zonder ondersteunend afschot) kunnen ook plaatsvinden op (agrarische) percelen die niet zijn aangemerkt als schadegevoelig.
2. Verjaging met ondersteunend afschot (opzettelijk verstoren en doden): Door, of in opdracht van grondgebruiker, enkel op de door hem gebruikte percelen welke zijn beteeld met:
 - a. kwetsbare gewassen of
 - b. na 1 augustus volledig nieuw ingezaaide percelen gras van minder dan 1 hectare en percelen beteeld met overjarig en doorgezaaid gras;

Ruimtelijke beperkingen aan bovenstaande verjagingsacties (zowel 1 als 2):

- Enkel voor zover deze maatregelen plaatsvinden buiten de (soortspecifieke) ganzenfoerageergebieden gedurende de periode waarin bedoelde gebieden als zodanig door GS zijn begrensd én de ganzen in de foerageergebieden niet opzettelijk worden verontrust.
- Bij verjaging met ondersteunend afschot zorgdragen dat belangrijke slaapplekken van ganzen (zie figuur 4) niet kunnen worden verstoord.

Beschrijving middelen en methoden

Voor de uitvoering van de handeling 'verjaging met ondersteunend afschot' zijn minimaal de volgende middelen en/of methoden noodzakelijk.

Middelen:

- Geweer (hagel en kogelgeweer);
- Honden, niet zijnde lange honden;
- Lokmiddelen in de vorm van (niet levende) lokganzen en lokfluiten (zie ook paragraaf 3.2.6);
- Slag, snij- of steekwapens.

De provinciale verordening (art.5.6 lid 12) staat naast het hagelgeweer het gebruik van het kogelgeweer toe. Het kogelgeweer heeft een groter bereik dan het hagelgeweer. Dit is belangrijk om ook standganzen, die relatief locatie gebonden zijn en zich daardoor (ook in de winter) minder eenvoudig laten verjagen naar andere locaties, ook op grotere afstand te kunnen schieten. Standganzen verlaten bij verjaging wel het betreffende perceel, maar hebben een sterkere neiging om kort daarna terug te keren. De winterganzen zijn echter bij aankomst in hun foerageergebied veelal voorzichtiger bij hun keuze van percelen omdat zij de situatie nog niet goed kennen. Bij een eerste verjagingsactie op het moment dat ganzen 's ochtends invallen op de schadepercelen zullen deze ganzen zich eerder en ook voor langere perioden laten verjagen naar elders. Zo kunnen de maatregelen ter voorkoming en bestrijding van schade door ganzen passend en doeltreffend plaatsvinden (art 3.12, vierde lid Wet natuurbescherming). Het gebruik van slag, snij of steekwapens is alleen van toepassing indien er sprake is van een aangeschoten dier dat verder onnodig lijden bespaard moet blijven.

Methoden

Gebruik geweer vanaf een half uur voor zonsopgang tot 12:00 uur 's middags.

Uit verschillende studies¹⁸ blijkt dat ganzen gebieden vermijden waar zij het risico lopen om gedood te worden door jacht of andere vormen van afschot. Verjaging met ondersteunend afschot is het meest effectief als de ganzen zo vroeg mogelijk in de ochtend worden verjaagd van schadegevoelige percelen. De ganzen zullen dan sneller doorvliegen naar gebieden waar zij zich veilig voelen (de hiervoor beschreven push-pull aanpak).

Trekkende ganzen die in de winterperiode naar Nederland en Fryslân komen doen dit in hoofdzaak om de winterse omstandigheden in hun broedgebieden te ontvluchten. In Nederland en Fryslân vinden zij gelegenheid om zowel voedsel te zoeken als te rusten. Ganzen die in de winter in Nederland verblijven hebben dan ook slechts twee hoofdactiviteiten. Rusten (slapen) en eten (foerageren).

De leefwijze van overwinterende ganzen is daarmee ook anders dan die van de standganzen. Overwinterende ganzen hoeven zich niet bezig te houden met broeden of nestelen. Territoriaal gedrag is dan ook niet aan de orde. Dat vertaalt zich terug in een grotere onderlinge verdraagzaamheid. Daarom zien we in de winter grote groepen ganzen (soms ook verschillende soorten) bij elkaar. Omdat de overwinterende ganzen ook niet gebonden zijn aan één beperkt gebied (territorium), laten zij zich ook eerder verjagen dan de standganzen die veel meer gebonden zijn aan één gebied.

¹⁸ O.a. Riddington e.a. 1996, Béchet 2004, Bélanger & Bédard 1989 en 1990, Ebbinge e.a. 2000, Kleijn e.a. 2008, Madsen 2001 en 2002, Simonsen e.a. 2016.

Gedurende de dagperiode (daglicht) zijn de ganzen vooral actief om te foerageren. In de nacht slapen zij, veelal in grote groepen op open water. Dit om predatierisico te vermijden. ganzen vliegen al bij het eerste daglicht weg vanuit de slaappleatsen. In de winterperiode is dit al zo rond een half uur voor zonsopgang¹⁹. Bij de eerste ochtendvlucht proberen de ganzen een geschikte locatie te vinden waar ze zo mogelijk de rest van de dag kunnen verblijven en voldoende voedsel tot zich kunnen nemen. ganzen reageren snel op veranderingen in hun leefomgeving en verstoringen door het veranderen van hun gedrag, met name hun foerageergedrag. Zeker op de ochtendvlucht reageren de (meestal meer ervaren) vogels snel op mogelijke bedreigingen en zoeken dan verder naar minder gevaarlijke locaties.

De effectiviteit van het gebruik van geweer ten behoeve van de beoogde verjaging met ondersteunend afschot is afdoende aangetoond in diverse onderzoeken (zie o.a. Madsen 2001 en Kleijn e.a. 2008). Er kan ook lering worden getrokken uit de ervaringen die onder het regime van de Jachtwet met de zgn. 10 uursregeling zijn opgedaan. Daarbij was bejaging van ganzen mogelijk van een half uur voor zonsopkomst tot 10 uur 's ochtends. Met deze regeling werden de ganzen alleen in de ochtenden verstoord en konden grondgebruikers in deze periode ervoor zorgen dat ganzen van de meest bedreigde schadepercelen werden geweerd.

Uit veel waarnemingen uit het veld volgt dat ganzen, als zij op hun eerste ochtendvlucht worden verstoord door middel van bejaging (verstoren met ondersteunend afschot), proberen naar een andere – veiligere – locatie door te vliegen. Deze ganzen keren de rest van de dag niet terug naar het eerder ondervonden 'gevaarlijke' gebied. Wanneer wordt ingevallen op een locatie waar een schrik-effect optreedt doordat plotseling één of meer vogels dodelijk worden getroffen zal de rest van de groep wegvluchten. Ook groepen ganzen in de omgeving, die nog op zoek zijn naar een geschikte foerageerlocatie, reageren direct op de paniekreacties (al dan niet de alarmroepen) en waarnemingen bevestigen dat ook deze groepen besluiten hun heil elders te zoeken.

In een observatieonderzoek in Denemarken (Madsen 2001) is door middel van een aantal proefopstellingen onderzocht wat de gevolgen zijn van het verjagen met ondersteunend afschot op het gedrag van ganzen. Hier is ook gekeken naar de effecten van vroege bejaging (in Denemarken mag vanaf 1,5 uur voor zonsopgang op winter ganzen gejaagd worden). Uit dit onderzoek kwam naar voren dat het vroege verjagen van ganzen (afschot) gevolgen had voor het verdere gedrag van de ganzen die dag. Daar waar de ganzen in de vroege ochtend (op hun eerste vlucht vanaf de slaappleatsen) werden beschoten, werd dit gebied door de ganzen vervolgens de gehele dag vermeden. Op de proeflocaties waar in de ochtend weinig bejaging plaatsvond kon worden vastgesteld dat de ganzen de voor hen aldaar beschikbaar gestelde voedselbronnen volledig uitputten, terwijl bij intensieve en vroege verjaging de ganzen deze gebieden veel minder benutten, ook al was er voldoende voedsel voorhanden. Ook de periode waarbinnen ganzen weer terugkeerden naar het proefveld (met aangeboden voedsel) verschilde in deze studie. Deze lag tussen 1.5 dag tot zelfs tot 18 dagen. Bijzonder is in dit onderzoek overigens dat het (inmiddels vervallen) verbod in Denemarken om ganzen overdag (na 11.00 uur) te schieten geen aantoonbaar effect had op de distributie van de ganzen gedurende de dag zelf.

Ook een studie in Zweden (Månsson 2017) naar de effecten van dodelijke verjagingsactiviteiten, uitgevoerd tussen 2012 and 2015, richtte de aandacht op de effecten van vroege verjaging met

¹⁹ Sovon hanteert voor de slaappleatstellingen ook het uitgangspunt dat voor het tellen van ganzen minimaal een half uur voor zonsopgang moet worden gestart (zie Hornman e.a. 2012).

afschot. Hoewel deze studie zich richtte op effecten gedurende de periode maart-augustus (dus vergelijkbaar met de situatie van de standganzen in Nederland), laten de resultaten toch significante effecten zien. Daar waar in de ochtenden verjaging met afschot plaatsvond (al dan niet in combinatie met extra verjagingsacties in de avonden) werd in de dagen daarna een significant effect waargenomen in een afname van het aantal ganzen tot 63%. Dit effect was waarneembaar tot meerdere dagen na de uitgevoerde afschothandelingen. Deze studie toont ook aan dat maatregelen zoals verjaging met afschot tot aantoonbare veranderingen in het gebiedsgebruik door ganzen (met name grauwe gans) leidt.

Het wordt noodzakelijk gezien dat verjaging met ondersteunend afschot mogelijk is vanaf een half uur voor zonsopgang. Ganzen verplaatsen zich met name in de eerste schemer van slaappleaats naar een beoogd perceel om te foerageren. Juist dan is het noodzakelijk om gebruik te maken van het sturend effect van 'verjaging met ondersteunend afschot', waarmee ganzen van schadegevoelige percelen worden geweerd en de ganzen de gelegenheid hebben om uit te wijken naar foerageergebieden. Zeker daar een zo vroeg mogelijke verjaging van ganzen tot gevolg heeft dat de vogels de rest van de dag (en zo mogelijk ook de dagen daarop) een bepaald gebied zullen gaan mijden. Hiermee dient deze maatregel het beoogde doel, namelijk het zoveel mogelijk sturen van ganzen richting de foerageergebieden. Zowel gelet op het gedrag van de ganzen als de praktische uitvoerbaarheid voor de uitvoerders van de maatregelen is het noodzakelijk deze extra tijdsruimte te kunnen benutten.

Uitvoering en actoren

De vrijstelling voor het doden van ganzen als onderdeel van 'verjaging met ondersteunend afschot' is door PS verleend aan de grondgebruikers. De grondgebruikers kunnen vervolgens voor de daadwerkelijke verjagingsacties anderen inzetten. Indien gebruik gemaakt wordt van het geweer is deze inzet alleen mogelijk door personen die beschikken over een geldige jachtakte en tevens over een door de grondgebruiker getekende grondgebruikersverklaring.

5.7 Monitoren effecten op staat van instandhouding

Aard en noodzaak maatregel

Naast het voorzien in rust- en foerageergebieden middels aanwijzing Natura 2000-gebieden en het daarbovenop aanwijzen van ganzenfoerageergebieden wordt ook voorzien in het monitoren van de effecten van de maatregelen op de staat van instandhouding van de genoemde ganzensoorten.

Onder het 'monitoren van de gunstige staat van instandhouding' wordt in deze bedoeld het registreren en bewaken van de aantallen geschoten ganzen binnen het werkgebied van de FBE Fryslân. Aan de FBE is de taak toebedeeld om het afschot te bewaken en tijdig GS te informeren wanneer een zogenaamde waarschuwingsgrens wordt bereikt. Dit om te voorkomen dat de gunstige staat van instandhouding in gevaar kan komen. Het bestuur van de FBE heeft besloten dat het al eerder zal overgaan tot het melden van (de omvang van) het afschot dan nodig is volgens de provinciale verordening. Dit wordt gedaan als uit de registraties in FRS van aantallen gedode ganzen blijkt dat van een soort 70% van het maximale afschot is bereikt.

De FBE heeft niet de taak om daadwerkelijk de staat van instandhouding van de brandgans, grauwe gans en kolgans te beoordelen of te bewaken (zie hiervoor o.a. Bijlage 1); dat is aan GS. Ook ligt de verantwoording en taak tot daadwerkelijke registratie van geschoten dieren bij de uitvoerende

jachtaktehouders zelf en dienen de WBE's zo nodig te zorgen dat deze registratie tijdig en correct wordt uitgevoerd.

Op grond van dit plan kan de Faunabeheereenheid wel de voorwaarde aan grondgebruikers en jachtaktehouders opleggen dat de registratie in het Fauna Registratie Systeem (FRS) binnen een bepaalde termijn moet zijn uitgevoerd. Indien namelijk niet conform het Faunabeheerplan wordt gehandeld, kan de grondgebruiker geen gebruik maken van de in de provinciale verordening opgenomen vrijstelling. Daarom is in hoofdstuk 6 opgenomen binnen welke termijn de grondgebruiker respectievelijk de uitvoerders de uitgevoerde verjagingshandelingen respectievelijk het uitgevoerde afschot moeten registreren.

De Faunabeheereenheid verzorgt vervolgens de tijdige verwerking van aantallen geschoten dieren in rapportages naar de provincie, ter uitvoering van de monitoring en rapportageverplichting zoals deze voortvloeit uit de Wnb en de provinciale verordening.

Door het op de voet volgen van het aantal geschoten ganzen (onderverdeeld naar soort, locatie en tijdstip) monitort de FBE of het aantal gedode ganzen niet hoger wordt dan door GS voor dat jaar is aangegeven. Wanneer in een seizoen 70% van het maximaal toegestane afschot is bereikt, meldt de FBE dit direct aan GS. Hiermee wordt geborgd dat het aantal gedode ganzen niet zodanig hoog wordt dat er risico's ontstaan voor de gunstige staat van instandhouding.

Zoals uit de provinciale verordening volgt, stellen GS ieder jaar rond september het maximaal aantal te doden ganzen vast. Het bestuur van de FBE adviseert GS, gegeven de schadeontwikkeling, over het maximaal aantal te doden ganzen (onderverdeeld naar brandgans, grauwe gans en kolgans).

Uitvoering en actoren

Bij deze maatregelen zijn zowel de grondgebruikers, de jachtaktehouders alsmede de WBE's en de Faunabeheereenheid direct betrokken.

- Verplichting *grondgebruiker* om schade te melden in SRS
- Verplichting *grondgebruiker en/of uitvoerder* om alle acties te vermelden in FRS
- Verplichting *uitvoerder* (jachtaktehouders) om afschot (gedode dieren, naar soort en locatie) binnen 24 uur) te registreren in FRS.

5.8 Zorgvuldig handelen

Vanuit de wetgeving wordt van een ieder gevraagd om bij zijn of haar handelen in relatie tot (in het wild levende) dieren de nodige zorgvuldigheid in acht te nemen.²⁰

Bij het opzettelijk verjagen en daarbij ook het ondersteunend afschot zoals beschreven en uitgewerkt in dit Faunabeheerplan dient ook aandacht te zijn voor de zorgplicht om onnodig lijden te voorkomen. Bij ondersteunend afschot dient te worden voorkomen dat ganzen worden verwond en gewond wegluchten ('crippling').

²⁰ Wet dieren en artikel 1.11 Wet natuurbescherming

Daarnaast kunnen de handelingen ook leiden tot verstoring van andere dieren, zoals weidevogels.

Beschrijving maatregelen

Voorkomen onnodig lijden

Het 'bejagen' van ganzen (hier bedoeld het ondersteunend afschot) wordt primair gedaan met het hagelgeweer. Een hagelgeweer heeft slechts een beperkt schotbereik. Dit beperkte schotbereik heeft het voordeel dat de veiligheid naar de omgeving hoog is. Het schot is al op relatief korte afstand ongevaarlijk voor de omgeving. Het nadeel is dat ook het beoogde doel, in dit geval de ganzen waarop ondersteunend afschot wordt gepleegd, pas dodelijk kan worden getroffen als dit (zeer) dicht bij de schutter is gekomen.

Verjaging met ondersteunend afschot dient primair om invallende ganzen op een schadegevoelig perceel zodanig af te schrikken dat zij ervoor kiezen om naar veiliger omgevingen te vliegen. Dit betekent dat pas geschoten wordt op het moment dat de ganzen ook daadwerkelijk aanstalten maken om op het perceel te landen. Om het schrik effect zo groot mogelijk te laten zijn moeten de ganzen ook zo dicht bij de jager komen dat deze een verantwoord en direct dodelijk schot kan afgeven. Uit ervaringen en onderzoek in binnen en buitenland volgt dat een dodelijk schot op ganzen tot op een afstand van maximaal 35 meter kan worden afgegeven (Smith & Roster 1979, Alison 2001). Dit hangt uiteraard af van omstandigheden, het gebruikte geweer en kaliber en de ervaring van de schutter. Veelal wordt bij voorkeur pas geschoten op een afstand van 25 meter (zie bijvoorbeeld ook het Deense actieplan om verwonding van ganzen te beperken: Noer e.a. 2007). Het is hoe dan ook essentieel dat de ganzen voor dit doel zo dicht mogelijk bij de schutter worden 'gelokt'. Hiervoor worden lokmiddelen ingezet in de vorm van (niet levende) lokganzen, aangevuld met het gebruik van lokfluiten. Indien deze niet worden toegepast is de kans dat daadwerkelijk uitvoering kan worden gegeven aan verjaging met ondersteunend afschot zeer gering. Immers de kans dat ganzen 'toevallig' nabij een jager zouden willen neerstrijken op een omvangrijk perceel is klein. Dit zou een te grote inzet in tijd vergen van de uitvoerende jachtaktehouders. Deze aanpak wordt gezien als meest verantwoord en duurzaam. Zie ook AEWA Conservation Guidelines No. 5 (Madsen e.a. 2015). Onderzoek heeft uitgewezen dat het gebruik van lokganzen, in combinatie met het aanhouden van een korte schootsafstand tussen de schutter en de gans, leidt tot een significante afname (>60%) van het aantal aangeschoten ganzen (Noer e.a. 2007).

Inzet van lokmiddelen wordt noodzakelijk geacht om op een verantwoorde wijze uitvoering te geven aan de handeling 'verjaging met ondersteunend afschot'. Daarbij dient de inzet van lokmiddelen niet om een afschotverhogend effect te verkrijgen bij de handeling verjaging bij ondersteunend afschot²¹.

Voorkomen verstoring van weidevogels

In het (vroeg) voorjaar kan het voorkomen dat verjaging met ondersteunend afschot plaatsvindt op of nabij percelen waar op dat moment weidevogels beginnen met nestelen en broeden. Vanwege ieders zorgplicht zullen de uitvoerders zich in acht moeten nemen in hoeverre de verjagingsacties van ganzen ook gevolgen kunnen hebben voor nestelende of broedende weidevogels. Zeker waar het gaat om de weidevogelkerngebieden (zie de provinciale Weidevogelnota 2021-2030 (de Jong 2021)).

Omdat de lokale Wildbeheereenheden nauw betrokken zijn bij de uitvoering van het weidevogelbeleid en de Collectieven van agrarische natuurverenigingen, zullen op lokaal niveau ook

²¹ ABRvS 201703318/1/A3, 11 april 2018, ECLI:NL:RVS:2018:1196

afspraken worden gemaakt op welke manier de gewenste verjaging van ganzen moet plaatsvinden om verstoring van territoriumvormende, nestelende of broedende weidevogels in met name weidevogelkerngebieden te voorkomen.

Daarbij moet worden opgemerkt dat juist de inrichting van weidevogelgebieden, en met name de meer kruidenrijke graslanden, deze gebieden minder aantrekkelijk maken voor ganzen. Zie hiervoor pagina 61 van de provinciale Weidevogelnota 2021-2030 (de Jong 2021): 'Weidevogels hebben gevarieerde en bloemrijke graslanden nodig. De hoogproductieve graslanden zijn juist geschikt voor ganzen. Van enkele ganzensoorten is het aantal zodanig toegenomen, dat ze te veel schade veroorzaken'.

Uitvoering en actoren

Het zorgvuldig handelen richt zich in eerste instantie op de uitvoerders, te weten de jachtaktehouders. Maar ook grondgebruikers en andere partijen die betrokken zijn bij het ganzenbeheer dienen zich rekenschap te geven van hun verantwoordelijkheid en zo nodig maatregelen te nemen om te voorkomen dat dieren onnodig lijden. Daarnaast zullen grondgebruikers, welke deelnemen aan weidevogelbescherming, in het voorjaar zorgvuldigheid in acht nemen in relatie tot nestelende en broedende weidevogels.

In de provinciale Omgevingsverordening, die tegelijkertijd met de Omgevingswet in werking zal treden, is bepaald in artikel 5.24 achtste lid dat aan verjaging ondersteunend afschot niet zal zijn toegestaan als is aangetoond door de grondgebruiker dat het betreffende perceel onderdeel uitmaakt van een door een Agrarisch Collectief aangewezen weidevogelgebied en er op het betreffende perceel weidevogels of andere grondbroeders zitten te broeden waarop een beheerpakket van toepassing is.

5.9 Registratie en rapportage

Aard en noodzaak

Dit Faunabeheerplan dient om uitvoering te geven aan de vrijstelling aan grondgebruikers om schade aan hun gewassen door ganzen te voorkomen. Op grond van de vrijstelling zijn een aantal registratie en monitoringsverplichtingen opgelegd. Aan de Faunabeheereenheid is opdracht gegeven om over de registratie en monitoring rapport uit te brengen aan GS.

Daarnaast dient dit Faunabeheerplan ook zo te zijn ingericht dat uitvoering kan worden gegeven aan het beleid van de provincie Fryslân (De Fryske Guozzeoanpak). Door monitoring moet zichtbaar worden hoe de uitvoering verloopt en daarmee of de realisering van de beleidsdoelen op koers ligt. De FBE blijft in haar jaarlijkse rapportage²² over een aantal parameters rapporteren, zoals het aantal schademeldingen, het aantal afgegeven machtigingen voor verjaging met ondersteunend afschot, ingezette verjaagmiddelen en ondersteunend afschot naar soort, plaats en tijd. Parameters buiten het bereik van de FBE zijn bij voorbeeld aantalsontwikkeling (Sovon) en schadeontwikkeling (BIJ12).

Sinds januari 2018 bevat de provinciale verordening een veiligheidssysteem om te voorkomen dat ondersteunend afschot de gunstige staat van instandhouding van de beschreven ganzensoorten in gevaar kan brengen. Deze veiligheid bestaat uit drie niveaus. Een afschotgrens²³, een waarschuwingsgrens en een minimumaantal ganzen per soort. Hoewel mag worden aangenomen dat

²² Conform artikel 5.6 lid 16 Verordening Wet natuurbescherming Fryslân 2017

²³ Conform artikel 5.6 lid 1.2 Verordening Wet natuurbescherming Fryslân 2017

bij de aanpak zoals beschreven in dit Faunabeheerplan de waarschuwingsgrens hoogst waarschijnlijk niet bereikt zal worden, zal de FBE aan GS melden indien de aantallen gedode ganzen 70% van de jaarlijks vastgestelde maximale afschot²⁴ hebben bereikt. GS hebben dan ruim de tijd om het ondersteunend afschot te doen stoppen voordat het maximale afschot bereikt kan worden. Indien GS besluiten tot stoppen van het afschot zal de FBE de grondgebruikers meedelen dat ze geen gebruik meer kunnen maken van de vrijstelling. Dit om te borgen dat het maximaal aantal ganzen dat in enig jaar geschoten mag worden niet overschreden wordt. Zie verder paragraaf 5.7.

Uitvoering en actoren

- *Jachtaktehouders* (registratieplicht afschot);
- *FBE* (verzamelen gegevens en rapportage richting GS);
- *FBE* (Communicatie naar grondgebruikers en jachtaktehouders ingeval van stoppen ondersteunend afschot);
- *BIJ12* (daartoe gemandateerd door provincie Fryslân) registreren, vastleggen schademeldingen grondgebruikers en verzorging tegemoetkoming schade;
- *SOVON* (in opdracht provincie Fryslân) monitoren (trendmatige) ontwikkelingen aantallen ganzen en zo nodig verspreidingsgegevens van brandgans, grauwe gans en kolgans.

Naast genoemde rapportage zal de Faunabeheereenheid haar bijdrage leveren aan de beleidsevaluatie van De Fryske Guozzeoanpak. Zij brengt advies uit aan de provincie en aan betrokken partijen over de evaluatie en bespreekt minimaal eenmaal per jaar, onder meer aan de hand van de resultaten van de monitoring, de effectiviteit van het beleid in termen van behaalde schadereductie en de voortgang. De wijze van schadebestrijding wordt zo nodig aangepast op basis van de uitkomsten van de monitoring en de besprekingen om zodoende de effectiviteit van het beleid te vergroten.

²⁴ Conform artikel 5.6 lid 1.3 Verordening Wet natuurbescherming Fryslân 2017

6 Planmatige aanpak verjagingsmaatregelen

In dit hoofdstuk staat op welke wijze in de komende planperiode De Fryske Guozzeoanpak wordt vormgegeven. Tevens is aangegeven op welke wijze de grondgebruikers gebruik kunnen maken van de vrijstelling voor het verjagen met ondersteunend afschot, ter voorkoming van belangrijke schade aan gewassen. Daarbij wordt een combinatie van maatregelen en voorzieningen samengevoegd op provinciaal niveau waarbij door middel van ‘push’ en ‘pull’ maatregelen de in de winter in de provincie Fryslân verblijvende ganzen gestuurd worden naar de voor hen beschikbaar gestelde foerageergebieden.

Maar, omdat de beoogde schadevermindering niet gerealiseerd is bij het gevoerde beheer, zal nog meer dan voorheen ingezet worden op een planmatige aanpak. Daarbij wordt meer ingezet op het uitvoeren van verjagingshandelingen die effect hebben op landschapsschaal. De provinciale verordening biedt hiertoe sinds januari 2018 meer ruimte ten opzichte van de jaren 2014-2017, door het afschaffen van de winterrust op grasland in de maanden januari en februari, door het vervroegen van het begintijdstip voor verjaging met ondersteunend afschot tot een half uur voor zonsopkomst, door het toestaan van lokfluit en (niet levende) loggans en door het toestaan van zowel hagelgeweer als kogelgeweer.

In dit hoofdstuk worden de maatregelen die in hoofdstuk 5 zijn beschreven omgezet in concrete voorwaarden voor de grondgebruikers en uitvoerende jachtaktehouders. Tevens wordt in dit hoofdstuk beschreven welke taken en verantwoordelijkheden bij de Faunabeheereenheid Fryslân liggen in relatie tot het monitoren van de gevolgen van het ondersteunend afschot op de Staat van Instandhouding van de in Fryslân overwinterende grauwe gans, koggans en brandgans.

6.1 Algemeen

De aanpak die in dit Faunabeheerplan wordt beschreven vraagt een inzet van alle partijen. Niet alleen die van de grondgebruikers.

De aanpak zoals in dit Faunabeheerplan wordt beschreven heeft twee belangrijke componenten waar rekening mee gehouden moet worden:

De push functie. Dat houdt in dat grondgebruikers en/of jachtaktehouders inspanning moeten leveren (tijdig en met voldoende intensiteit) om invallende winterganzen op agrarische percelen zo snel als mogelijk weer te verjagen.

Effectiviteit van de verjagingsacties wordt verhoogd indien de richtlijn van BIJ12-Faunazaken (Faunaschade PreventieKit, module ganzen)²⁵ wordt gevolgd:

- minimaal twee keer per week schade bestrijden door middel van afschot van de schadeveroorzakende diersoort in de periode dat er schade wordt veroorzaakt
- op grotere percelen, bij kwetsbare gewassen, of bij veel schadeveroorzakers moet een grotere inspanning worden geleverd (hogere frequentie); ook de inzet van meerdere schadebestrijders (meer geweren) ligt dan voor de hand.

²⁵ <https://www.bij12.nl/onderwerpen/faunazaken/schade-voorkomen/module-ganzen/>

De Pull functie: De Pull functie houdt in dat in de gebieden waar ganzen niet verstoord mogen worden (Natura 2000-gebieden + aangewezen foerageergebieden), er daadwerkelijk wordt gezorgd voor rust en voldoende voedsel. Voor de grondgebruikers en jachtaktehouders betekent dit gedurende de hele looptijd van dit faunabeheerplan het volgende:

- Onnodige verstoring van ganzen in deze gebieden voorkomen;
- Verjaging van ganzen, inclusief verjaging met ondersteunend afschot, vindt niet plaats binnen deze gebieden;
- Gemaakte maatwerkafspraken om verstoring van belangrijke slaapplekken van ganzen te voorkomen worden nageleefd (zie figuur 4 en bijlage 5)²⁶.

Voor alle partijen geldt: Zorg en bewaak vanaf november direct de rust in en nabij Natura 2000-gebieden en Foerageergebieden. Er dient terughoudend te worden opgetreden indien in deze gebieden andere faunabeheerhandelingen met het geweer moeten worden uitgevoerd. Er zullen zo nodig afspraken gemaakt moeten worden tussen grondgebruikers, eventuele pachters/inschaarders vee, jachthouders etc. om de rust te bewaren en te bewaken.

Verjagingsacties moeten al beginnen direct na de aankomst van de eerste winterganzen. Dit lijkt tegenstrijdig maar is vooral vanuit het oogpunt van sturing naar foerageergebieden het meest effectief. Het is voorstelbaar dat kort na het arriveren van de eerste groepen trekganzen, en na korte tijd toepassen van verstoring en wering, al verjaging met ondersteunend afschot moet gaan plaatsvinden.

Van grondgebruikers wordt gevraagd om al vroeg in het seizoen (vanaf november) te beginnen met het inzetten van minimaal twee werende/verjagende middelen op percelen (1 akoestisch/1 visueel). Dit uiteraard pas vanaf het moment dat er sprake is van daadwerkelijke dreiging van schade door ganzen. Dit mag ook op percelen waar geen sprake is van kwetsbaar gewas (aanbevolen).

Grondgebruikers krijgen verder de mogelijkheid om gebruik te maken van de vrijstelling zoals opgenomen in de Verordening Wet natuurbescherming Fryslân 2017. Daarbij dienen zij zich te houden aan de voorwaarden zoals deze in de verordening zijn opgenomen, maar tevens dienen zij, bij de uitvoering van de handeling verjaging met ondersteunend afschot, zich te houden aan de voorwaarden die uit dit Faunabeheerplan volgen.

Door uitvoerders zal onderscheid gemaakt moeten (blijven) worden tussen zomerganzen en winterganzen.

Zomerganzen²⁷ Dit zijn jaarrond verblijvende ganzen, welke onder ontheffing kunnen worden bestreden. Hierop is de vrijstelling niet van toepassing. Deze ganzen zijn in principe het hele jaar op en rond de broedplaats aanwezig; deze vogels brengen hun hele jaarcyclus hier door. 85% wordt binnen 5 km van hun ringplek teruggezien; 2,4% op meer dan 50 km van hun ringplek (Kleijn e.a. 2012).

²⁶ Indien, na vaststelling van dit Faunabeheerplan, er nieuwe maatwerkafspraken worden gemaakt, of bestaande afspraken worden gewijzigd, wordt dit door de Faunabeheereenheid Fryslân bekend gemaakt op de website.

²⁷ Betere benaming is 'standganzen'

Winterganzen (trekganzen) zijn in principe alleen in de wintermaanden in Nederland aanwezig. In de broedtijd verblijven zij elders in (Noord-)Europa. Deze ganzen zijn vooral bij aankomst in Nederland en Fryslân te herkennen door hun gedrag en hogere neiging om snel bij verstoring weg te vluchten. In deze periode zoeken de vogels vooral naar de gebiedsdelen waar ze zich veilig voelen en zullen dan ook sneller geneigd zijn om bij vroege verstoring te ‘verhuizen’ naar rustige gebieden (Natura 2000-gebieden en/of aangewezen foerageergebieden).

Er is voor wat betreft de aanwezige standganzen overlap met de overwinteringsperiode van de trekganzen. Op grond van gedrag zijn de overzomerende en overwinterende ganzen goed te onderscheiden. Overwinterende ganzen houden zich op in groepen, zijn niet territoriaal en niet agressief naar soortgenoten. Als groep laten zij zich makkelijker verjagen en zullen sneller uitwijken naar andere percelen en gebieden. Standganzen laten zich minder makkelijk verjagen, gedragen zich territoriaal ten opzichte van soortgenoten, en zullen na verstoring veel eerder terugkeren naar hun oorspronkelijke verblijfslocatie.

6.2 Verplichtingen/voorwaarden Grondgebruikers en uitvoerders

6.2.1 Verordening Wet natuurbescherming Fryslân 2017 (voorwaarden vrijstelling)

De vrijstelling aan grondgebruikers om ganzen te verjagen met gebruik making van ondersteunend afschot, ter voorkoming van belangrijke schade aan gewassen is verstrekt onder een aantal voorwaarden. Hieraan dient de grondgebruiker, maar ook de namens de grondgebruiker uitvoerende jachtaktehouder zich te houden.

Voor een goed overzicht is er gekozen om de voorwaarden uit de provinciale verordening hieronder te herhalen. Daarbij wordt opgemerkt dat de actuele tekst van de verordening en bijbehorende toelichting bepalend zijn.

Verjaging met ondersteunend afschot

In de provinciale verordening is de definitie opgenomen wat onder ondersteunend afschot wordt verstaan: ‘het doden van dieren ter verjaging van deze dieren uit een gebied of van percelen waar ze schade veroorzaken, dreigen te veroorzaken, of hebben veroorzaakt, waarbij gebleken is dat andere verjagingsmethoden niet het gewenste effect hebben gesorteerd’.

Dit houdt in dat de grondgebruiker en/of de uitvoerenden onder de volgende voorwaarden van de vrijstelling gebruik mogen maken:

Vrijstelling voor doden van ganzen (ondersteunend afschot) alleen op percelen met kwetsbare gewassen en grasland

Het is de grondgebruiker, in afwijking van het bepaalde in de Artikelen 3.1, eerste tot en met vierde lid en 3.5, eerste tot en met vierde lid, van de wet toegestaan, ter voorkoming van belangrijke schade aan gewassen, kol-, brand- en grauwe ganzen opzettelijk te verstoren en te doden op de door hem gebruikte percelen welke zijn beteeld met:

- a. kwetsbare gewassen of
- b. na 1 augustus volledig nieuw ingezaaide percelen gras van minder dan 1 hectare en percelen beteeld met overjarig en doorgezaaid gras (Artikel 5.6, lid 1 van de provinciale verordening).

Vrijstelling uitsluitend in de winterperiode.

De vrijstelling geldt enkel voor de winterperiode. Beleidsmatig is deze periode voor de drie ganzensoorten als volgt vastgelegd:

- De vrijstelling voor het doden van grauwe gans en kolgans door middel van ondersteunend afschot geldt voor de periode van 1 november tot 1 april;
- De vrijstelling voor het doden van brandganzen door middel van ondersteunend afschot geldt voor de periode van 1 november tot 1 juni.

Voor percelen met kwetsbare gewassen geldt de vrijstelling alleen als gelijktijdig preventieve maatregelen zijn getroffen. Van de (in het eerste lid bedoelde) vrijstelling mag op percelen beteeld met kwetsbare gewassen (of op een direct daaraan grenzende locatie) slechts gebruik worden gemaakt na het gelijktijdig (aantoonbaar) toepassen van tenminste twee typen preventieve verjaagmiddelen, te weten een akoestisch en een visueel middel. Het jachtgeweer is na zonsopgang niet meer toegestaan als akoestisch middel (Artikel 5.6, lid 8 van de provinciale verordening).

Geen vrijstelling in aangewezen foerageergebieden Verjaging en verjaging met ondersteunend afschot in de aangewezen foerageergebieden is contraproductief aan de doelstellingen van De Fryske Guozzeoanpak.

De vrijstelling geldt dan ook niet voor de door GS aangewezen foerageergebieden (figuur 4). Ook buiten de foerageergebieden uitgevoerde handelingen mogen binnen foerageergebieden verblijvende ganzen niet verstoren.

De vrijstelling geldt voor schadebestrijding buiten de ganzenfoerageergebieden of soort-specifieke foerageergebieden gedurende de periode waarin bedoelde gebieden als zodanig door Gedeputeerde Staten zijn begrensd en de zich binnen deze gebieden aanwezige beschermde ganzen niet opzettelijk worden verontrust (Artikel 5.6, lid 1.1, laatste alinea van de provinciale verordening).

De vrijstelling eindigt op moment dat het in die winterperiode maximaal aantal te doden ganzen is bereikt. Het doden van de genoemde soorten is niet toegestaan indien de jaarlijks door Gedeputeerde Staten vast te stellen maximale aantallen afgeschoten dieren zijn bereikt, gerekend vanaf 1 oktober van enig jaar tot uiterlijk 31 mei van het daaropvolgende jaar (Artikel 5.6, lid 1.2 van de provinciale verordening).

Op grond van dit Faunabeheerplan zal de Faunabeheereenheid GS waarschuwen wanneer 70% van een per soort vastgesteld maximaal afschot is bereikt (zie ook paragraaf 6.3 onder 'Bewaken waarschuwingsgrens'). De berekening van het aantal gedode ganzen vindt plaats op grond van de registraties van gedode ganzen in FRS, gerekend vanaf 1 oktober (zie artikel 5.6, lid 1.2 van de provinciale verordening).

Wanneer GS besluiten de vrijstelling op te schorten zullen alle jachtaktehouders door de FBE via het Faunaregistratiesysteem (actief) worden geïnformeerd. Daarbij wordt ook middels andere publicatiemiddelen openbaar gemaakt dat de vrijstelling voor dat betreffende seizoen (eventueel onderverdeeld naar soort) niet meer in werking is.

Ondersteunend afschot (doden) enkel toegestaan van een half uur voor zonsopkomst tot 12.00 uur. De in het eerste lid genoemde ganzensoorten (grauwe gans, kolgans en brandganzen) mogen slechts

worden gedood ter ondersteuning van verjaging van een half uur voor zonsopkomst tot 12.00 uur (artikel 5.6 lid 4 van de provinciale verordening).

Ondersteunend afschot toegestaan met gebruik van kogelgeweer of hagelgeweer Indien de grondgebruiker de ingevolge de vrijstelling toegestane handelingen door een ander laat uitoefenen is het de jachtaktehouder toegestaan, naast het hagelgeweer het kogelgeweer te gebruiken als middel (Artikel 5.6 lid 12 van de provinciale verordening).

Gebruik van lokmiddelen

Ten behoeve van de handeling ondersteunend afschot is het gebruik van lokfluit en lokganzen toegestaan. In afwijking van het bepaalde in artikel 3.4, eerste lid van de Wet is het gebruik van een lokfluit en (niet levende) lokgans toegestaan en zijn elektronische lokmiddelen niet toegestaan (Artikel 5.6 lid 12 van de provinciale verordening).

Maatwerkafspraken

Voor de meeste belangrijke slaappleatsen van ganzen (figuur 4) zijn maatwerkafspraken gemaakt (bijlage 5). Indien er geen vastgestelde maatwerkafspraken zijn mogen in een zone van 150 meter, gerekend vanaf de grens van de nachtelijke slaappleatsen, of indien deze zijn gelegen in een Vogelrichtlijngebied, de grens van het Vogelrichtlijngebied, de ganzen niet worden verontrust, verjaagd of gedood. Voor de gebieden waar nog geen maatwerkafspraken zijn gemaakt wordt voor komende planperiode ingezet om deze alsnog vast te leggen. Daarmee wordt voorkomen dat op de slaappleats verblijvende ganzen kunnen worden verontrust, verjaagd of afschoten.

6.2.2 Gebruik maken vrijstelling op grond van Faunabeheerplan (Voorwaarden Planmatige aanpak)

Naast de in de provinciale verordening opgenomen voorwaarden volgt ook uit dit Faunabeheerplan dat door grondgebruikers enkel van de vrijstelling gebruik kan worden gemaakt indien aan een aantal voorwaarden wordt voldaan.

Grondgebruikers zijn verplicht om schade aan gewassen door grauwe gans, kolgans en brandgans te registreren in SRS. Alleen indien door grondgebruikers opgetreden schade door ganzen wordt vastgelegd in SRS, kan deze grondgebruiker gebruik maken van de vrijstellingsregeling zoals opgenomen in de Verordening Wet natuurbescherming Fryslân 2017.

Gezien de noodzakelijke en permanente monitoringsverplichting dienen jachtaktehouders binnen 24 uur de door hen gedode dieren te melden in FRS. Alleen als aan deze voorwaarde wordt voldaan kan gebruik worden gemaakt van de vrijstelling voor verjaging met ondersteunend afschot. In FRS kunnen ook maatregelen worden gemeld.

6.3 Maatregelen Faunabeheereenheid Fryslân

Ter uitvoering van de planmatige aanpak van de schadebestrijding winterganzen, alsmede vanwege de aan de Faunabeheereenheid opgelegde taak om de (mogelijke) gevolgen van afschot voor de staat van instandhouding van betreffende ganzensoorten te monitoren, zullen door de Faunabeheereenheid de volgende maatregelen/activiteiten worden uitgevoerd.

Bewaken waarschuwingsgrens

De provinciale verordening introduceert een veiligheidssysteem om te voorkomen dat ondersteunend afschot de gunstige staat van instandhouding van de beschreven ganzensoorten in gevaar kan brengen. Voor dit faunabeheerplan heeft het bestuur van de FBE Fryslân²⁸ bepaald dat het een waarschuwingsgrens zal hanteren van 70% van het door GS vastgestelde maximale afschot. Dit betekent dat wanneer, gerekend vanaf 1 oktober binnen het seizoen waarop de vrijstelling van toepassing is²⁹, van een ganzensoort 70% van het door GS bepaalde maximale afschot is gedood door middel van verjaging met ondersteunend afschot, voor deze soort geen (verder) afschot meer is toegestaan op grond van dit Faunabeheerplan.

Hoewel bij de aanpak zoals beschreven in dit Faunabeheerplan het maximale afschot hoogst waarschijnlijk niet bereikt zal worden, zal de FBE aan GS melden als de aantallen gedode ganzen (per soort berekend) 70% van het jaarlijks vastgestelde maximale afschot³⁰ hebben bereikt. Dit om te borgen dat door de handelingen de gunstige Staat van instandhouding niet in het geding kan komen. Bij het bereiken van deze 70% s, rapporteert de Faunabeheereenheid aan de provincie en meldt dit ook via de communicatiemodule in het Fauna Registratie Systeem aan alle uitvoerders. Deze communicatie houdt in dat alle betrokkenen zullen worden geïnformeerd dat vanaf een door de FBE aangegeven dag en tijdstip, géén gebruik meer kan worden gemaakt van de vrijstelling voor het doden van ganzen zoals opgenomen in de provinciale verordening. Daarbij wordt ook middels andere publicatiemiddelen openbaar gemaakt dat de vrijstelling voor dat betreffende seizoen (eventueel onderverdeeld naar soort) niet meer in werking is.

Hiertoe monitort de Faunabeheereenheid vanaf 1 oktober wekelijks de registraties in FRS van het aantal gedode grauwe ganzen, kolganzen en brandganzen. Omdat grondgebruikers en uitvoerders verplicht zijn om afschot binnen 24 uur in FRS te melden kan accuraat worden bewaakt wat de omvang van het afschot is.

Algemene (jaarlijkse) rapportage

Door monitoring moet zichtbaar worden hoe de uitvoering verloopt en daarmee of de realisering van de beleidsdoelen op koers ligt. De FBE blijft in haar jaarlijkse rapportage³¹ over een aantal parameters rapporteren, zoals het aantal schademeldingen, en ondersteunend afschot naar soort, plaats en tijd.

6.4 Beleidsregel Wet natuurbescherming Fryslân (tegemoetkoming schade)

Naast de bovenstaande voorwaarden en uitgangspunten om gebruik te kunnen maken van de vrijstelling wordt voor de volledigheid ook verwezen worden naar de Beleidsregel van Gedeputeerde Staten van de provincie Fryslân houdende regels omtrent natuurbescherming (Beleidsregel Wet natuurbescherming Fryslân). De laatste vastgestelde versie is van 24 juli 2018.

In deze beleidsregels hebben GS vastgelegd op welke wijze, en onder welke voorwaarden, zij zullen overgaan tot het toekennen van een tegemoetkoming voor schade veroorzaakt door natuurlijk in het

²⁸ Besluit bestuursvergadering FBE Fryslân 15 augustus 2018

²⁹ De vrijstelling voor grauwe gans en kolgans geldt voor de periode van 1 november tot 1 april; de vrijstelling voor de brandgans geldt voor de periode van 1 november tot 1 juni

³⁰ Conform artikel 5.6 lid 1.3 Verordening Wet natuurbescherming Fryslân 2017

³¹ Conform artikel 5.6 lid 16 Verordening Wet natuurbescherming Fryslân 2017

wild levende beschermde diersoorten (waaronder ook de overwinterende ganzen vallen). Tegemoetkoming kan worden verleend aan bedrijfsmatige landbouw die is veroorzaakt door vraat, graven, wroeten of vegen. Om voor een tegemoetkoming van schade in aanmerking te komen dienen grondgebruikers aan een aantal voorwaarden te voldoen.

In dit Faunabeheerplan wordt volstaan met een verwijzing naar de huidige Beleidsregel Wet natuurbescherming Fryslân (Provinciaal Blad 2018-5518).

Aan grondgebruikers wordt geadviseerd om tijdig voor de eigen situatie te bepalen of aan de voorwaarden van de beleidsregel kan worden voldaan, indien zij overwegen om een tegemoetkoming voor ganzenschade aan te vragen.

7 Literatuur

Alison, R. 2001. Special scientific report; the ones that almost got away: unseen victims of waterfowl hunters. The Humane Society of the United States, Washington.

Atkins, A., S.M. Redpath, R.M. Little & A. Amar 2017. Experimentally manipulating the landscape of fear to manage problem animals. *The Journal of Wildlife Management* 81: 610-616. DOI: 10.1002/jwmg.21227

Austin, J.E & D.D. Humburg 1992. Diurnal flight time of wintering Canada Geese: consideration of refuges and flight energetics. *Prairie Naturalist* 24: 24-32.

Bastmeijer, K. 2018. Onderzoek naar de betekenis van 'de gunstige staat van instandhouding', met name in het kader van de beoordeling van ontheffingsaanvragen onder de Wet natuurbescherming. Legal Advice for Nature, Tilburg.

Béchet, A., J.F. Giroux & G. Gauthier 2004. The effects of disturbance on behaviour, habitat use and energy of spring staging snow geese. *Journal of Applied Ecology* 41 (4): 689–700. DOI: 10.1111/j.0021-8901.2004.00928.x

Beintema, A.J. & G.W.T.A. Groot Bruinderink 2004. Verstoring door jacht en andere handelingen binnen foerageergebieden voor Ganzen en Smienten, gezien in de context van het beleidskader faunabeheer (Alterra-rapport 1001). Alterra, Wageningen.

Bélanger, L. & J. Bédard 1989. Responses of Staging Greater Snow Geese to Human Disturbance. *The Journal of Wildlife Management* 53(3): 713–719.

Bélanger, L. & J. Bédard 1990. Energetic Cost of Man-Induced Disturbance to Staging Snow Geese. *The Journal of Wildlife Management* 54 (1): 36–41. DOI: 10.2307/3808897

Bleicher, S.S. 2017. The landscape of fear conceptual framework: definition and review of current applications and misuses. *PeerJ* 5: e3772. DOI: 10.7717/peerj.3772

Boerema, L. 2021. Evaluatie beleid, regelingen en besluiten ganzenbeheer. Boerema & van den Brink, [Darp].

van den Brink, B. & G. van Beuningen 2021. Rapportage Praktijkanalyse Fryske Guozzeoanpak Ervaringen van boeren, jagers en natuurbeschermers met de uitvoering van de 'Fryske Guozzeoanpak'. Aanbevelingen voor nieuw beleid. Boerema & van den Brink, [Houwerzijl].

Brown, J.S., J.W. Laundré & M. Gurung 1999. The ecology of fear: optimal foraging, game theory, and trophic interactions. *Journal of Mammalogy* 80: 385–399. DOI: 10.2307/1383287.

Buij, R., D. Lammertsma & Th.C.P. Melman 2018. Overzicht onderzoek schadesoorten in Nederland en Leidraad beoordeling onderzoek wildschade (Rapport 2888). Wageningen Environmental Research, Wageningen.

Ebbinge, B.S., G.J.D.M. Müskens, J.G. Oord, A.J. Beintema & N.W. van den Brink 2000. Stuurbaarheid van ganzen door verjaging en flankerende jacht rondom het ganzenopvanggebied Oost-Dongeradeel (Friesland) in 1999-2000 (Alterra-rapport 128). Alterra, Wageningen.

Fox, A.D., J. Elmberg, I.M. Tombre & R. Hessel 2017. Agriculture and herbivorous waterfowl: a review of the scientific basis for improved management. *Biological Reviews* 92: 854–877.

Hornman, M., F. Hustings, K. Koffijberg & O. Klaassen 2012. Handleiding Sovon Watervogel- en slaapplaatstellingen. Sovon Vogelonderzoek Nederland, Nijmegen.

Jensen, G.H., L. Pellissier, I.M. Tombre & J. Madsen 2017. Landscape selection by migratory geese: implications for hunting organisation. the spatially explicit distribution of perceived predation risk as seen by a population. *Wildlife Biology* 2017: wlb.00192. DOI: 10.2981/wlb.00192

de Jong, H. (red.) 2021. Nota Weidevogels 2021-2030. Fryslân Greidefûgellân. Provincie Fryslân, Leeuwarden.

Jongejans E., B.A. Nolet, H. Schekkerman, K. Koffijberg & H. de Kroon 2015. Naar een effectief en internationaal verantwoord beheer van de in Nederland overwinterende populatie Kolganzen (Sovon-rapport 2014/56, CAPS-rapport 2014/02). Sovon Vogelonderzoek Nederland, Nijmegen. https://www.bij12.nl/assets/FF-caps_rapport_2014-02_kolganzen_beheer-1.pdf

Kleijn, D., H.A.H. Jansman, J.G. Oord & B. Ebbinge 2008. Evaluatie Opvangbeleid 2005-2008 overwinterende ganzen en smienten. Deelrapport 9. Effectiviteit verjaagmethoden in foerageergebieden met speciale aandacht voor verjaging met ondersteunend afschot, Alterra-rapport 1792. Alterra, Wageningen.

Kleijn, D., J. van der Hout, B. Voslamber, Y. van Randen & T.C.P. Melman 2012. In Nederland broedende Grauwe ganzen – Ontwikkelingen in landbouwkundige schade en factoren die hun ruimtegebruik beïnvloeden. Alterra-rapport 2343. Alterra, Wageningen.

Koffijberg, K., H. Schekkerman, H. van der Jeugd, M. Hornman & E. van Winden 2017. Responses of wintering geese to the designation of goose foraging areas in The Netherlands. *Ambio* 46 (Suppl. 2): 241–250. DOI: 10.1007/s13280-016-0885-3

Latour J., K. Koffijberg, H. Schekkerman, E. Kappers & J. Stahl 2021. Ecologische analyse van de Fryske guozzeoanpak. Hoofdrapport (Sovon-rapport 2021/86, A&W rapport 21-236). Sovon Vogelonderzoek Nederland, Nijmegen; Altenburg & Wymenga, Feanwâlden.

Latour, J.B., M. Pot & J. Stahl 2019. Effecten van verjaging op vraatschade door ganzen in Fryslân. (A&W-rapport 2571). Altenburg & Wymenga, Feanwâlden; Sovon Vogelonderzoek Nederland, Nijmegen.

Madsen, J. 1998. Experimental refuges for migratory waterfowl in Danish wetlands. II. Tests of hunting disturbance effects. *Journal of Applied Ecology* 35 (3): 398-417.

Madsen, J. 2001. Can geese adjust their clocks? Effects of diurnal regulation of goose shooting. *Wildlife Biology* 7(3): 213–222.

Madsen, J., N. Bunnefeld, S. Nagy, C. Griffin, P. Defos du Rau, J-Y. Mondain-Monval, R. Hearn, A. Czajkowski, A. Grauer, F.R. Merkel, J.H. Williams, M. Alhainen, M. Guillemain, A. Middleton, T.K. Christensen & O. Noe 2015. Guidelines on sustainable harvest of migratory waterbirds (AEWA Conservation Guidelines No. 5. AEWA Technical Series No. 62). Bonn, Germany.

Månsson, J. 2017. Lethal scaring - Behavioral and short-term numerical response of greylag goose *Anser anser*. *Crop Protection* 96: 258-264.

Nilsson, L. 2017. Factors affecting field use of large grazing birds: a review. Swedish University of Agricultural Sciences, [Uppsala].

Noer, H., J. Madsen & P. Hartmann 2007. Reducing wounding of game by shotgun hunting: effects of a Danish action plan on pink-footed geese. *Journal of Applied Ecology* 44: 653–662.
DOI: 10.1111/j.1365-2664.2007.01293.x

Nolet, B.A., A. Kölzsch, M. Elderenbosch & A.J. van Noordwijk 2016. Scaring waterfowl as a management tool: how much more do geese forage after disturbance? *Journal of Applied Ecology* 35 (5): 1413-1421. DOI: 10.1111/1365-2664.

Riddington, R., M. Hassall, S.J. Lane, P.A. Turner & R. Walters 1996. The impact of disturbance on the behaviour and energy budgets of Brent Geese *Branta b. bernicla*. *Bird Study* 43 (3): 269– 279. DOI: 10.1080/00063659609461019

Simonsen, C.E., J. Madsen, I.M. Tombre & J. Nabe-Nielsen 2016. Is it worthwhile scaring geese to alleviate damage to crops? – An experimental study. *Journal of Applied Ecology* 53 (3): 916– 924.
DOI: 10.1111/1365-2664.12604

Smith, R.I. & T. Roster 1979. Steel vs lead: results from the latest tests. Fish & Wildlife Service, Washington.

Sovon Vogelonderzoek Nederland 2018. Vogelatlas van Nederland: Broedvogels, wintervogels en 40 jaar verandering. Kosmos, Utrecht.